

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД» МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу

Кафедра фінансів, банківської та страхової справи

Карапищенко Аліна Олександрівна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Система обліку, аналіз і аудит експортно-
імпортних операцій»**

Групи: ТУбо-12-23-М1ООП (1.6 здс)

Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів, текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело*

(підпис)

Карапищенко А.О.
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник
канд. екон. н., доц. Гошовська В.В.
(посада, науковий ступінь, вчене звання)
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Допущено до захисту перед ЕК
Зав. кафедри, докт. екон. н. проф
(посада, науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Кришталь Г.О.
(прізвище та ініціали)

Київ 2026

АНОТАЦІЯ

Карпищенко Аліна Олександрівна. Система обліку, аналіз і аудит експортно-імпортних операцій. – Рукопис

Дипломна робота на здобуття рівня вищої освіти «магістр» – ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2026.

У дипломній роботі сформульовано теоретико-методологічні аспекти експортно-імпортних операцій, проведено техніко-економічну характеристику підприємства, а також його облік, аналіз та проведення аудиту стосовно операцій з експорту та імпорту. Одержані результати спрямовані на підвищенню якості обліково-аналітичної інформації, що забезпечить ефективність прийняття управлінських рішень у сфері експортно-імпортних операцій, а також можуть бути використані в практиці роботи підприємств, що здійснюють зовнішньо-економічну діяльність.

Ключові слова: експорт, імпорт, мито, митний тариф, національна валюта, експортно-імпортні операції, інформаційні технології, євроінтеграція.

ABSTRACT

Karapyschenko Alina. Accounting system, analysis and audit of export-import operations. - Manuscript

Diploma work for obtaining the level of higher education «master». – PrAT «University «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2026.

The thesis formulates the theoretical and methodological aspects of export-import operations, conducts a technical and economic characteristic of the enterprise, as well as its accounting, analysis and audit of export and import operations. The results obtained are aimed at improving the quality of accounting and analytical information, which will ensure the effectiveness of management decision-making in the field of export-import operations, and can also be used in the practice of enterprises engaged in foreign economic activity.

Keywords: export, import, duty, customs tariff, national currency, export-import operations, information technologies, European integration.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ	8
1.1. Економічна сутність і особливості організаційно-економічного забезпечення експортно-імпортних операцій підприємств	8
1.2. Експортні та імпортні операції як обліково-аналітичні категорії і об'єкти бухгалтерського обліку	14
1.3. Концептуальні засади аудиту експортно-імпортних операцій підприємств	23
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ТА АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	29
2.1. Організаційно – економічна характеристика ТМ «Богуславна»	29
2.2. Методичні засади аналізу операцій з імпорту та експорту	35
2.3. Вдосконалення управління експортно-імпортних операцій на основі результатів економічного аналізу	49
Висновки до другого розділу	58
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ	59
3.1. Організація обліку експортно-імпортних операцій на підприємстві	59
3.2. Методичні засади обліку та аудиту експортно-імпортних операцій ТМ «Богуславна»	69
3.3. Формування облікового інформаційного простору експортно-імпортних операцій підприємства в умовах цифрової трансформації	74
Висновки до третього розділу	81
РОЗДІЛ 4. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ ...	83

4.1. Пропозиції та напрями удосконалення обліково-аналітичних та контрольних аспектів експортно-імпортних операцій підприємства в умовах військових дій	83
4.2. Адаптація новітніх технологій удосконалення обліку, аналізу і аудиту експортно-імпортних операцій до умов функціонування підприємства	91
Висновки до четвертого розділу	98
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	102

ВСТУП

Сучасний етап розвитку підприємницької діяльності у сфері експортно-імпоротної діяльності (ЗЕД) України перебуває на рекордно високому рівні складності. Це зумовлено поєднанням процесів, пов'язаних з глобалізацією, швидкою цифровізацією, вимогою інтеграції в міжнародні ланцюги поставок відповідно до цілей сталого розвитку та кардинальними змінами в результаті повномасштабних військових операцій.

Роль та значення зовнішньоекономічної діяльності зростають в умовах цифрової трансформації та європейської інтеграції. Зовнішня торгівля відіграє важливу роль в економічному зростанні, створенні конкурентного середовища та успішній трансформації країни.

Актуальність дослідження. Правильна організація експортно-імпорتنних операцій забезпечує позитивний вплив на відтворення та розвиток українського експорту, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках та створення раціональної структури експортно-імпортного потенціалу, а також покращення іноземних інвестицій та економічної безпеки країни.

Експортно-імпортні операції, що розвиваються все більше, мають свої особливості аналізу та бухгалтерського обліку. Тому питання бухгалтерського обліку цих операцій повинні бути науково обґрунтованими. Під час організації експортно-імпорتنних операцій особливої уваги потребують організаційні та методологічні аспекти бухгалтерського обліку та аудиту.

Значний внесок у проблеми бухгалтерського обліку та аудиту експортно-імпорتنних операцій зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Т. Білуха, Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький, В. В. Сопко, В. Я. Савченко, Р. Адамс, Е. А. Аренс, Дж. К. Лоббек, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, В. М. Костюченко, Ю. А. Кузьмінський, В. М. Пархоменко, В. В. Сопко, Г. М. Сторожук, В. Г. Швець. Незважаючи на масштабні дослідження та вдосконалення, численні питання щодо організації, контролю та аудиту

бухгалтерської діяльності у сфері зовнішньої торгівлі залишаються без відповіді.

Метою цього дослідження є оцінка сучасного стану бухгалтерського та аналітичного забезпечення, а також аудиту компаній експортно-імпортного сектору, з'ясування проблем та визначення перспектив розвитку в умовах воєнного стану.

Для досягнення цієї мети в рамках кваліфікаційного проекту були визначені та вирішені такі **завдання**:

- з'ясувати економічну сутність та специфічні характеристики організаційно-економічного забезпечення експортно-імпортної діяльності компанії;
- розглянути експортно-імпортні операції як обліково-аналітичні категорії та об'єкти бухгалтерського обліку;
- обговорити концептуальні основи аудиту експортно-імпортної діяльності компаній;
- провести загальну організаційно-економічну характеристику діяльності досліджуваної компанії;
- провести аналіз імпортно-експортних операцій;
- визначити шляхи вдосконалення управління експортно-імпортною діяльністю на основі результатів економічного аналізу;
- визначити специфічні характеристики організації бухгалтерського обліку експортно-імпортної діяльності всередині компанії.
- охарактеризувати методологічні основи бухгалтерського обліку та аудиту експортно-імпортної діяльності.
- обґрунтувати доцільність створення інформаційного простору для обліку експортно-імпортних операцій компанії в контексті цифрової трансформації;
- розробити шляхи вдосконалення облікових, аналітичних та контрольних аспектів господарських операцій;

- запропонувати шляхи вдосконалення системи організації експортно-імпортних операцій за сучасних умов;
- продемонструвати адаптивність новітніх технологій для вдосконалення обліку, аналізу та аудиту експортно-імпортних операцій до конкретних обставин господарських операцій.

Об'єктом цього дослідження є організація та методологія обліку, аналізу та аудиту експортно-імпортних операцій у контексті цифрової трансформації та європейської інтеграції.

Предмет дослідження стосується узагальнення теоретичних основ міжнародної торгівлі та розробки практичних рекомендацій щодо організації експортно-імпортних операцій у компаніях.

Методи дослідження: Для вивчення сучасних поглядів на організацію експортно-імпортної системи було застосовано методи логічного узагальнення та абстрактної логіки. Для вдосконалення організації та обліку експортно-імпортних операцій було використано методи наукового дослідження. Методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції слугували для вивчення нормативно-правової бази міжнародної торгівлі та визначення специфічних характеристик обліку та аудиту таких операцій.

Дослідження базувалося на правових нормах, академічних джерелах, довідкових роботах та інформаційних публікаціях, а також даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності компанії.

Методи дослідження: Для вивчення сучасних поглядів на організацію експортно-імпортної системи було використано логічне узагальнення та абстрактну логіку. Теоретичне та практичне значення результатів полягає в розробці рекомендацій щодо вдосконалення теоретичних та методологічних основ, а також організаційних аспектів обліку та аудиту експортно-імпортних операцій у воєнний час.

Структура та обсяг роботи: Дана робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та пропозицій, а також списку використаних джерел. Основна частина складається зі 107 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність і особливості організаційно-економічного забезпечення експортно-імпортних операцій підприємств

Європейська інтеграція є стратегічним завданням для України. Україна має значний потенціал для розвитку експорту послуг, одного з найперспективніших напрямків євроінтеграційних зусиль. Перевага цього стратегічного потенціалу полягає в її історичному досвіді відносин та співпраці з сусідніми країнами.

Україна перебуває на динамічному шляху інтеграції. Завдяки своєму вигідному геополітичному та географічному розташуванню, Україна є цінним стратегічним партнером як для західних країн, так і для своїх східних сусідів.

Наразі існує потреба адаптувати вітчизняні промислові підприємства до подій у контексті глобалізації та входження України у світовий економічний простір. Зрештою, українські компанії перебувають під тиском різних факторів, які, з одного боку, пропонують значні перспективи та можливості, але з іншого боку, також створюють нові загрози та ризики. Природа та походження цих змін лежать у процесі інтеграції України в Європі [19].

Експортно-імпортні операції – це зовнішньоторговельна діяльність, яка охоплює експорт та імпорт товарів і послуг. Вони обліковуються як складні об'єкти (активи, зобов'язання, доходи, витрати) у відповідній національній валюті за обмінним курсом Національного банку України (НБУ) та потребують врахування курсових різниць, митних зборів та специфічного потоку документів (ділових документів, рахунків-фактур).

Обробка експортно-імпортних операцій компаніями – це складний процес, що характеризується взаємодією та взаємним впливом різних факторів.

Тому необхідні механізми, які дозволяють своєчасно та географічно скоординовано постачати матеріальні, фінансові, людські, інформаційні, інвестиційні та інші ресурси, а також забезпечують достатній рівень довгострокової економічної безпеки.

Організаційна структура управління експортом-імпортом повинна базуватися на концептуальній моделі диверсифікованої компанії, спрямованій на забезпечення її економічної стабільності [26, с. 21–26].

Загалом, існують три групи факторів, які впливають на розробку системи управління експортом-імпортом компанії (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Фактори, що впливають на формування механізму управління експортно-імпортними операціями в системі забезпечення економічної безпеки підприємств

Внутрішні	Загальні (зовнішні)	Спеціальні
<i>Складність експортно-імпортних операцій</i>	<i>Стратегія організації експортних та імпортних поставок</i>	<i>Ефективність державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення економічної безпеки підприємств</i>
<i>Формалізація зовнішньоекономічних відносин</i>	<i>Розмір та масштаби зовнішньоекономічної діяльності</i>	<i>Темпи цифровізації управління експортно-імпортними операціями</i>
<i>Централізація управління внутрішньоорганізаційними відносинами</i>	<i>Інтенсивність конкуренції у середовищі експорту та імпорту продукції</i>	<i>Сформованість інституційної інфраструктури управління підприємницьким сектором економіки</i>
<i>Норми керуваності експортно-імпортних операцій та забезпечення економічної безпеки</i>	<i>Впровадження прогресивних технологій (цифрових продуктів) при експортно-імпортних операціях</i>	<i>Ступінь імпортозалежності внутрішнього ринку та здатність налагодження імпортозаміщення</i>

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Розробка механізму управління експортно-імпортними операціями є системною та включає різноманітні елементи (рис. 1.1).

Важливим фактором досягнення високого рівня економічної безпеки компанії є концепція експортно-імпортової діяльності в рамках великомасштабного промислового виробництва. У цьому контексті вигідно

поєднувати досвід створення управлінської організації з процедурами впровадження новітніх технічних інструментів управління [34, с. 5–10].

Рис. 1.1. Механізм управління експортно-імпортними операціями

Джерело: розроблено автором на основі дослідження

Глобалізація світової економіки впливає на умови європейської інтеграції України та створює її необхідність, що, у свою чергу, сприяє підвищенню цінності та значення зовнішньоторговельної діяльності компаній.

Компанії, що залучені до процесу європейської інтеграції, повинні адаптувати свій стратегічний потенціал до умов співпраці та партнерства з європейськими сусідами. Про це повідомлялося в багатьох дослідженнях і це можна пояснити директивою Європейського Союзу щодо розвитку малого та середнього підприємництва.

Компанії, що залучені до процесу європейської інтеграції, повинні адаптувати свій стратегічний потенціал до умов співпраці та партнерства з європейськими сусідами.

Позитивним зрушенням і наслідком інтеграції є збільшення зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє розширенню обсягів експорту та імпорту — а отже, зростанню ВВП та покращенню стану країни. Характерно, що експорт товарів і послуг у сфері високих технологій є вкрай незначним.

Цей курс визначається системою конкурентних переваг національної економіки, яка є неповною, що породжує проблеми щодо цінових факторів та порівняльних переваг з точки зору вартості людських та природних ресурсів.

Наразі українська держава орієнтована на отримання короткострокових результатів шляхом реалізації експортно-імпортних операцій та не враховує інститути світового ринку у підвищенні інноваційного рівня виробництва [47, с. 61-69].

Розвиток експортно-імпортової діяльності підприємств відбувається у складних соціально-економічних умовах, що періодично ускладнюються різними форс-мажорними подіями — війнами, регулярними спалахами COVID-19 та стихійними лихами.

Держава регулює експортно-імпортні операції, посилюючи підтримку шляхом створення та впровадження комплексу заходів для стимулювання їх розвитку.

Принципові риси процесів розвитку розкриваються у змісті основних законів діалектики — єдності боротьби протилежностей, переході кількісних змін у якісні, запереченні заперечень.

Особливостям реалізації, вдосконалення та розвитку експортно-імпортних операцій присвячено багато наукових праць. На рівні суб'єкта господарювання експортно-імпортні операції потребують механізму управління, який може враховувати всі аспекти підприємницької діяльності.

Саме з цих причин І. Басанець наголошує на важливості проведення контрольних заходів зовнішньоекономічної діяльності на підприємствах на

регулярній основі, щоб визначити ефективність цих заходів та водночас виявити ризики та загрози, які можуть перешкоджати досягненню бажаних результатів.

Вчені розуміють вихід на іноземний ринок як початок конкуренції, яка неминуче відбудеться між гравцями. Саме тому для належного функціонування бізнесу на зовнішньому ринку вважається важливим моніторити ринкову ситуацію та враховувати всі економічні інструменти для досягнення конкурентоспроможності [61].

Хоча внутрішні організаційні особливості належним чином враховуються науковою спільнотою, ринкові тенденції часто здатні як стимулювати, так і створювати значні перешкоди та ризики для розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств. Р. Лупак та ін. наголошують на важливості збереження та розвитку експортного виробничого потенціалу, насамперед в інтересах країни, для подолання імпортозалежності на внутрішньому ринку.

Водночас Т. Васильців та ін., які також підтримують ці ідеї, відзначають роль забезпечення економічної безпеки як для фірм, так і для країни в цілому — через механізми імпортозаміщення.

Експортно-імпортна діяльність є одним із пріоритетів розвитку підприємств, і водночас здатність до її здійснення вирішує завдання забезпечення первинного функціонування на ринку. Перш за все, варто враховувати ресурсне забезпечення та можливість його постійного оновлення та досягнення достатнього рівня ефективності.

У цьому випадку управління експортно-імпортними операціями об'єднає деякі сфери діяльності підприємств, які стосуватимуться встановлення ринкових відносин із секторами постачання сировини, логістики, комерційної та збутової діяльності та іншими.

Іншими словами, експортно-імпортні операції об'єднують сфери розвитку підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках і вимагають

використання прогресивних інструментів для адаптації та закріплення конкурентних позицій.

Це є однією з пріоритетних ознак у забезпеченні економічної безпеки підприємств і, в умовах ризиків та загроз, дає змогу впроваджувати окремі механізми управління, зокрема експортно-імпортними операціями, для пошуку нових шляхів вирішення таких проблем.

Однією з головних цілей управлінської діяльності у сфері експортно-імпортних операцій є підвищення ефективності виробництва, яка ґрунтується на таких критеріях, як збільшення рентабельності інвестицій, досягнення високої якості продукції, підвищення ефективності та продуктивності праці, а також розширення та ефективність використання конкурентного потенціалу.

Механізм організації експортно-імпортних операцій, загалом, повинен мати структуру, в якій на суб'єкт-об'єктному рівні визначені межі експортно-імпортних операцій, на управлінському рівні - завдання, функції та принципи організації та проведення експортно-імпортних операцій, а на інструментальному рівні - інструменти та засоби забезпечення розвитку експортно-імпортних операцій [70].

Використання виробничих потужностей також суттєво впливає на рівень розвитку експортно-імпортої діяльності підприємства. Виробнича потужність підприємства визначається як максимально можливий за певних умов (річного, добового, змінного) плановий випуск продукції згідно з номенклатурою та асортиментом на основі використання передових технологій, організації праці за спеціалізацією, кооперації виробництва та режиму роботи підприємства.

Світова практика доводить, що формування експортно-імпортних операцій включає застосування комплексу управлінських інструментів (аналізу, планування, контролю та регулювання тощо), що дозволяє формувати необхідну систему організаційних, економічних, інноваційних та інших управлінських рішень у процесі вирішення поставлених завдань.

Сформовано стабільну та сталу систему забезпечення економічної безпеки підприємства. Тому можна припустити, що в майбутньому відповідний стан буде збережено та навіть покращено.

В управлінні розвитком експортно-імпоротної діяльності підприємств важливу роль відіграє оцінка цього розвитку, оскільки саме вона забезпечує об'єктивність, достовірність, адекватність інформації та аналітичне забезпечення стратегії.

В умовах воєнної економіки та під час розробки Плану відновлення України зростає роль оцінки та аналізу процесів, явищ та об'єктів в економіці. Оцінка повинна бути достовірною у відображенні особливостей та структури об'єкта, адекватною, об'єктивною, багатовимірною, багатокритеріальною, порівнянною та евристичною. Тільки за таких умов досягається її істинність у сучасних реаліях та формується наукова основа.

1.2. Експортні та імпорتنі операції як обліково-аналітичні категорії і об'єкти бухгалтерського обліку

Серед проблем інтеграції воєнного часу найбільш гостро стоїть питання складності обліку та оподаткування експортно-імпортних операцій. Розрахунки у зовнішній торгівлі суттєво змінилися з початку війни. Зовнішня торгівля стала одним із пріоритетних та зростаючих секторів економіки України.

Бухгалтерський облік в Україні формувався під впливом національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Щороку впроваджуються нові правила бухгалтерського обліку з урахуванням економічної ситуації в регіоні. Усі нововведення, перш за все, спрямовані на спрощення умов для підприємств, полегшення їхньої роботи [9].

Щодо конкретних бухгалтерських тем, існує багато пояснень від податкових органів, статей аналітиків та практиків, які розміщують їх у популярних бухгалтерських журналах тощо.

Тобто, якщо у бухгалтера виникають сумніви щодо доцільності відображення певних операцій у бухгалтерському обліку, він завжди може звернутися за консультацією до податкових органів, яку потім можна буде подати до суду.

Наразі економічна ситуація кардинально змінилася, що вимагає від влади вжити заходів для її регулювання.

Міжнародна торгівля є засобом обміну розширеними виробничими потенціалами та формування конкурентоспроможної вітчизняної продукції. Тенденція до більшої інтеграції зі світом, яка несе з собою сили глобалізації, вимагатиме додаткового зближення вітчизняного законодавства з міжнародною практикою, оскільки Україна стає більш інтегрованою у світову економіку.

Водночас, формуючи управлінські рекомендації, необхідно збалансувати інтереси держави у прагненні до політичної та економічної незалежності з бажаннями суб'єктів господарювання, першочерговою турботою яких є максимізація прибутковості та ринкової вартості.

Раціональна організація зовнішньоекономічної діяльності підприємства сприяє формуванню механізмів ефективного використання існуючого інвестиційного потенціалу та забезпечує його стратегічну спрямованість на підвищення ефективності господарської діяльності в умовах змін у світі.

Обліково-аналітичне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності – це система, яка є невід'ємною частиною ефективного управління підприємствами, що беруть участь у міжнародних економічних та фінансових операціях, оскільки забезпечує ідентифікацію, реєстрацію, узагальнення, зберігання та передачу всієї інформації щодо взаємовідносин підприємства з іноземними контрагентами, а також кількісну та якісну оцінку та аналіз відповідних економічних операцій.

Бухгалтерський облік поділяє зовнішньоекономічний процес на окремі економічні угоди, кожна з яких документується документом. Документообіг зовнішньоекономічної діяльності починається зі складання договірних

документів. Для цього підписується угода чи контракт, або ж приймається публічна оферта.

Договірний документ може бути складений як у паперовому, так і в електронному форматі. Зовнішньоекономічна діяльність може здійснюватися без необхідності укладання договірних документів відповідно до положень законодавства.

У цьому випадку підтвердженням договірних відносин є належним чином складений та оплачений рахунок-фактура. Він повинен містити реквізити сторін, що дозволяють їх ідентифікувати, та вказувати на суть та обсяг угоди. [24, с. 186-187].

На нашу думку, великим кроком у вирішенні питань резервів підприємств є робота вчених Пікуша Ю. В., Пилипенко Л. М., яка досліджує сутність та класифікацію резервів підприємств для їх обліку.

Дослідження В. Ю. Гордополова дозволяє доповнити об'єкти обліку зовнішньоекономічної діяльності операціями, пов'язаними з операційною (імпортні операції, експортні операції, лізингові операції, валютні операції), фінансовою (операції з цінними паперами у зовнішньоекономічній діяльності, розрахунково-кредитні операції, міжнародний лізинг) та інвестиційною (операції з іноземними інвестиціями, операції, пов'язані зі спільною діяльністю) зовнішньоекономічною діяльністю [20, с. 77-84].

У таблиці 1.2 узагальнено розробки вітчизняних науковців щодо бухгалтерського моделювання резервної складової у напрямку зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця 1.2

Обліково-аналітичне забезпечення в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю підприємства (розробки вітчизняних науковців)

Назва	Основні елементи та характеристика	Призначення	Місце обліку
1	2	3	4

Концептуальна модель управління фінансовими ресурсами компанії під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності	Фактори, що впливають на процеси управління фінансовими ресурсами компанії під час здійснення зовнішньоторговельної діяльності; система забезпечення управління фінансовими ресурсами компанії шляхом аналізу доходів та витрат, контролю витрат та оперативного управління доходами та витратами підрозділу зовнішньоторговельної діяльності.	Забезпечує досягнення корпоративних цілей, сприяє покращенню фінансового становища та руху грошових коштів, а також дозволяє компанії	Форма для даних бухгалтерського, податкового та управлінського обліку та звітності
Модель для обліково-аналітичного забезпечення експортно-імпорتنих операцій Т. В. Калінеску, К. В. Голки	Перевірка бухгалтерських даних за допомогою системи управління ризиками, надання фінансових гарантій на період поставки тощо; реєстрація товарів, їх ідентифікація перед сплатою митних платежів тощо.	Удосконалена модель обліково-аналітичного забезпечення базується на принципі наскрізного контролю з використанням електронного кабінету платника податків.	Це допоможе узгодити сфери бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту таким чином, щоб забезпечити ефективний контроль зовнішньоторговельних операцій, своєчасну логістику, оптимізацію податкових та митних процедур та покращення рамок умов для розвитку бізнесу; крім того, будуть нейтралізовані ризики тіньової торгівлі та ухилення від сплати податків.
Структура інформаційно-облікового забезпечення контролю та аналізу експортної діяльності за О. О. Книшек	Звітність управлінського сегмента (звітність за виробничим сегментом, звітність за адміністративним сегментом та звітність за сегментом продажів) та управлінська звітність на основі результатів внутрішнього контролю	В результаті дослідження методологічних та фактичних проблем бухгалтерського та інформаційного забезпечення аналізу та контролю ефективності зовнішньоторговельної діяльності було визначено склад та структуру інформаційно-облікового забезпечення аналізу та контролю експортної діяльності.	Чи покращить інформаційна орієнтація фінансової інформації аналіз та контроль компаній – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності?
Концептуальна модель організації ЗЕД І. І. Кононова	Мета, форма реалізації, функції, принципи, основні види, суб'єкти	Концептуальну модель було розроблено на основі систематизації нормативних вимог та поглядів науковців.	Час введення в Україну вдвічі довший. Експорт та експортні процеси також інтегровані у світовий економічний простір.

Модель обліковоаналітичного механізму О. А. Зоріної	Потім, у кожній фазі, є інформація про відповідну фазу, яка контролюється рішенням у вихідній фазі, зворотним зв'язком та контролем виконання та ефективності систем управління.	В рамках механізму обліку та аналізу узгоджуються економічна частка, яка збільшується за рахунок економічних інтересів суспільства, та економічна політика держави.	Подальший розвиток механізму обліку та аналізу зовнішньоторговельної діяльності відбуватиметься за такими напрямками: покращення можливостей аналізу для внутрішніх користувачів; забезпечення прозорості даних для іноземних партнерів з метою розширення зовнішньоторговельної діяльності; створення умов для порівняння ключових показників компанії з аналогічними компаніями.
---	--	---	--

Джерело: сформовано автором на основі досліджень

Організаційна складова бухгалтерського забезпечення зовнішньоекономічної діяльності включає визначення організаційної структури бухгалтерської служби та встановлення норм для регулювання роботи бухгалтерського апарату, і має забезпечити розкриття інформації з таких питань [30]:

- організація та система бухгалтерського обліку;
- організаційна структура бухгалтерської служби;
- розподіл працівників за робочими зонами бухгалтерського обліку та розподілу;
- функціональні обов'язки бухгалтерського персоналу.

У контексті розробки облікової політики щодо міжнародних операцій суб'єкта господарювання, як перспективні для вдосконалення та розвитку можна виділити такі основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності:

- порядок визнання доходів та витрат зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з оцінкою активів, зобов'язань та виникненням курсових різниць;
- робочий план рахунків підприємства в частині обґрунтування використання окремих рахунків для обліку конкретних зовнішньоекономічних операцій.

Перший – це документування операцій на попередніх етапах зовнішньоекономічної діяльності для визнання в бухгалтерському обліку окремих витрат, пов'язаних з підготовкою до укладання зовнішньоекономічних контрактів.

Другий – це організаційний аспект бухгалтерського обліку, що встановлює комунікаційні зв'язки між структурними підрозділами підприємства, що мають як прямий, так і опосередкований зв'язок із зовнішньоекономічною діяльністю.

- формування показників бухгалтерської звітності, яка відображає як фінансові, так і нефінансові показники зовнішньоекономічної діяльності.

Бухгалтерське відображення зовнішньоекономічних операцій також залежить від сфери, виду та обсягу діяльності, географічного розташування, типу та розміру зовнішнього ринку, на якому працює суб'єкт господарювання, досвіду зовнішньоекономічної роботи, принципів функціонування системи управління всередині підприємства, системи виробництва та реалізації готової продукції, а також реалізації товарів, надання послуг та виконання робіт тощо.

До розрахункових документів належать рахунки-фактури (рахунки-фактури), платіжні доручення, чеки, акредитиви тощо. У бухгалтерському обліку факт здійснення зовнішньоекономічної операції відображається на підставі рахунків-фактур, актів виконаних робіт, ТТН, накладної та інших супровідних документів.

Усі додані документи містять код українського товарного класифікатора для зовнішньої торгівлі, який розроблено на основі Гармонізованої системи позначення та кодування товарів Всесвітньої митної організації.

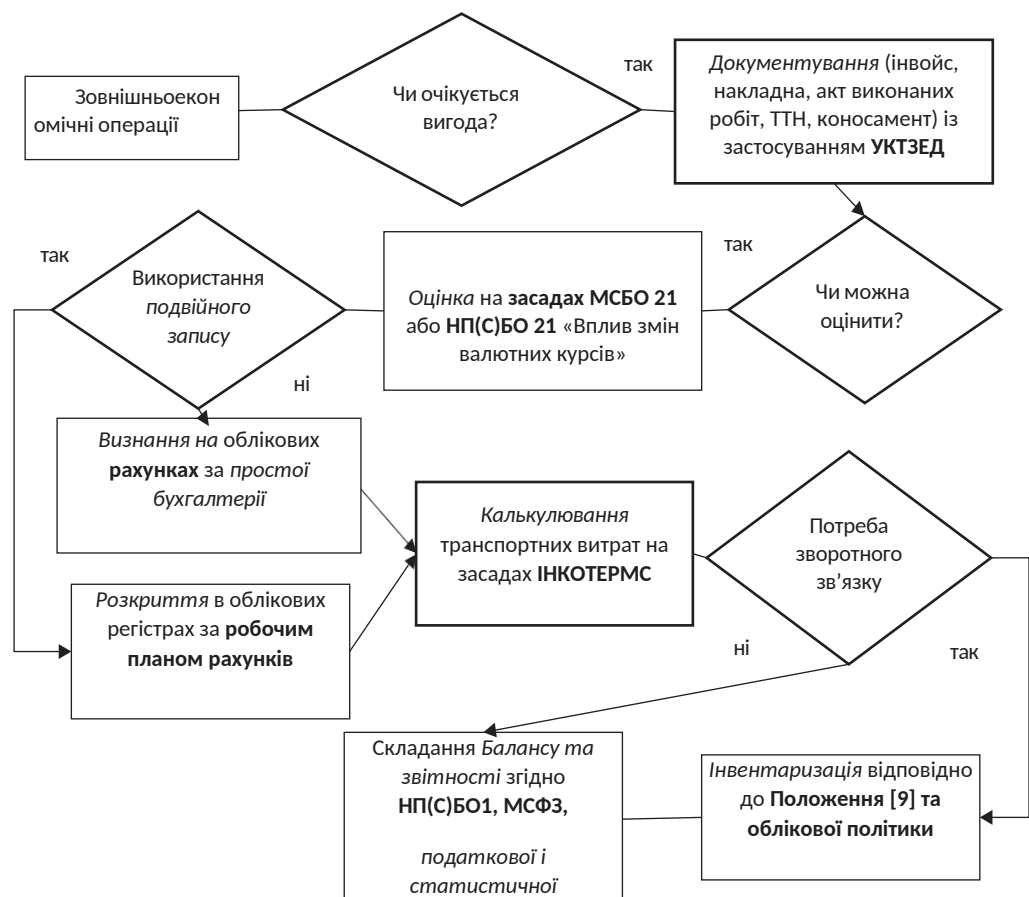
Методологія наукових досліджень з питань обліку зовнішньої торгівлі базується на загальнонаукових методах та включає методи, інструменти та підходи для виявлення універсальних закономірностей в обліку зовнішньої торгівлі та тенденцій їх розвитку. Методологія обліку зовнішньої торгівлі є прикладно-орієнтованою та може бути визначена як сукупність методів

обробки економічної інформації про зовнішньоторговельну діяльність підприємства [43].

Ключовим елементом методу обліку є оцінка. Вибір одного з різних методів оцінки впливає на всі показники обліку, особливо на фінансові результати, а отже, і на управлінські рішення. Тому йому надається велике значення в науковій роботі та правовому регулюванні.

Сучасні моделі обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоторговельною діяльністю підприємства загалом зосереджені на таких тематичних зв'язках: взаємозв'язок між обліком та системою управління; облік як функція управління; структура забезпечення з урахуванням специфічних особливостей експортно-імпоротної діяльності; нормативно-методологічні аспекти; фази операційного механізму.

Центральним рушієм зростання обліку зовнішньої торгівлі є цифровізація та використання штучного інтелекту. Тому ми формулюємо розглянуті нами принципи методології обліку зовнішньої торгівлі у вигляді

алгоритму, згідно з яким застосовується методологія обліку зовнішньої торгівлі (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Алгоритм застосування методології бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: сформовано автором

Ключовою характеристикою міжнародної торгівлі є використання різних валют у ділових операціях. Це порушує питання про те, як оцінювати статті монетарного балансу, виражені в іноземній валюті. Це питання розглядається в МСБО 21 «Вплив обмінних курсів» та відповідному гармонізованому НП(С)БО 21.

Застосування положень цих стандартів є ключовою передумовою інтеграції економіки країни в міжнародну торговельну систему. Вони встановлюють єдині правила обліку операцій у різних валютах, що сприяє узгодженості бухгалтерського обліку та взаєморозумінню між сторонами та створює умови для міждержавного контролю зовнішньоторговельної діяльності [48].

Достовірність обліку експортно-імпортних операцій залежить від належного документального оформлення. Основними первинними документами, що підтверджують здійснення таких операцій, є:

Зовнішньоекономічний контракт (договір) — основний документ, який регулює умови поставки, оплати, ціни, терміни та відповідальність сторін.

- рахунок-фактура: документ, який продавець видає покупцеві, що містить інформацію про назву, кількість та ціну товарів/послуг, а також загальну вартість.

- митна декларація: обов'язковий документ, який подається до митних органів, що містить повну інформацію про товари, їхню вартість, країни походження та призначення.

- документи, пов'язані з транспортуванням (коносамент, авіанакладна, міжнародна автомобільна накладна (CMR), залізнична накладна) – підтверджують факт перевезення товару.
- документи, пов'язані з оплатою (банківські виписки, платіжні доручення) – підтверджують факт оплати або отримання коштів.
- акти приймання-передачі, сертифікати якості та інші документи, що підтверджують якість та відповідність постачання умовам договору [50].

Основний облік експортно-імпортних операцій повинен забезпечувати своєчасне та повне фіксування всіх відповідних фактів господарської діяльності відповідно до принципів безперервності та відповідності.

Дослідження місця бухгалтерського обліку в організації управлінських зв'язків зовнішньоекономічних операцій підприємства в працях сучасних вчених досі фрагментарні, здебільшого в частині його допоміжної функції, без належної деталізації ціннісних характеристик інформації, що ним формується для системи управління.

Бухгалтерський облік зазвичай розглядають з двох боків: як функцію управління в системі, де він взаємодіє з плануванням, контролем, аналізом тощо, та як підсистему системи управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, яка призначена для постачання інформації для прийняття рішень зацікавленими сторонами.

Вчені також намагаються віднести до бухгалтерського обліку функції, які йому не притаманні, такі як формування бюджету чи встановлення ефективності функціонування підприємства, що, своєю чергою, зміщує фокус досліджень з справді важливих бухгалтерських проблем.

Отже, структура обліку зовнішньоекономічної діяльності підприємства як єдиної системи, що включає всі складові облікового процесу: методологічну, методичну, організаційну, технічну, – є ключовим завданням у створенні обліково-аналітичного забезпечення міжнародних господарських операцій, а його вдосконалення в окремих аспектах призведе до підвищення аналітичних можливостей вихідної інформації для внутрішніх користувачів, що створить

сприятливі умови для розширення зовнішньоекономічної діяльності завдяки наданню даних максимально зрозумілим для іноземних партнерів та можливості порівнювати показники фінансово-господарської діяльності підприємства з аналогічними показниками інших підприємств як у країні, так і за кордоном.

Використання цифрових технологій та сучасних інформаційних технологій в обліку та контролі зовнішньоекономічної діяльності створює можливості для підвищення ефективності та прозорості цих процесів. Автоматизація сприяє «дегуманізації» впливу, мінімізації впливу людського фактору на процес, скороченню часу обробки інформації та покращенню якості аналітичних даних для прийняття управлінських рішень.

Одним словом, ефективні методологічні принципи обліку та контролю за експортно-імпортними операціями не лише забезпечують дотримання законодавства, а й сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств в адаптації до динамічних умов світового ринку та сталого економічного розвитку.

1.3. Концептуальні засади аудиту експортно-імпортних операцій підприємств

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств є вирішальним аспектом, який може забезпечити довгострокову конкурентоспроможність та стійкість розвитку цих підприємств в умовах глобалізації та інтеграції України у світовий економічний простір.

Господарські операції у зовнішньоекономічних операціях (ЗЕО) досить різноманітні за формами реалізації, учасниками, валютами та, як наслідок, об'єктами бухгалтерського відображення, що робить необхідним для підприємців регулярний моніторинг та підвищення вимог до управлінської інформації.

Сучасна концепція управління експортно-імпортними операціями передбачає ефективний методичний підхід до стратегічної сегментації та

розподілу інструментів і завдань проектування. Об'єктом такого аналізу є експортно-імпортна операція, яка є окремим сегментом зовнішнього середовища, до якого підприємство має або бажає отримати доступ. Аудит експортно-імпортних операцій – це комплексна перевірка зовнішньоекономічної діяльності для підтвердження законності та правильності бухгалтерського обліку та оподаткування операцій з нерезидентами.

Спеціальні законодавчі норми визначають порядок проведення аудиту зовнішньоекономічної діяльності підприємства та завдання цього аудиту, а також умови здійснення цього виду фінансово-господарської діяльності та порядок оподаткування окремих об'єктів.

Основною метою аудиту зовнішньоекономічної діяльності є встановлення на основі наданої підприємством звітності — фінансової та податкової, даних бухгалтерського обліку як аналітичного, так і синтетичного, а також первинних документів ступеня відповідності його діяльності чинному законодавству України та нормативним актам про зовнішньоекономічну діяльність, обґрунтованості проведення таких операцій та правильності визначення фінансових результатів.

Також аудитор-експерт повинен глибше вивчити бізнес-середовище об'єкта аудиту та дослідити нові тенденції розвитку в Україні [73, с. 421-450].

Аудит зовнішньоекономічної діяльності підприємства доцільніше розділити на 2 етапи:

- 1) перевірити можливість, законність та доцільність здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємства; перевірити її організацію та умови здійснення;

- 2) перевірити відображення операцій зовнішньоекономічної діяльності в бухгалтерському обліку, податковій та фінансовій звітності.

Ефективність аудиту зовнішньоекономічної діяльності безпосередньо залежить від ступеня її регулювання та від того, наскільки однозначно аудитор дотримується вимог Міжнародних стандартів аудиту, Закону України про аудит

фінансової звітності та аудиторську діяльність, міжнародних законів та інших нормативних актів.

Під час аудиту зовнішньоекономічної діяльності аудитор повинен забезпечити дотримання таких регуляторних принципів на кожному етапі аудиту: стандартів, саморегулювання професії, законодавства та договірної бази відносин [3, с. 248-253].

Перевірка та вивчення документації повинні включати:

- наявність документів, що дозволяють здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- наявність ліцензії або дозволу на здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- правильність ведення валютних рахунків;
- договори, накази, розпорядження, що підтверджують ведення зовнішньоекономічної діяльності;
- правильність відображення зовнішньоекономічних операцій у податковій та фінансовій звітності підприємства.

Аудит експортно-імпортних операцій є важливою процедурою для будь-якого підприємства, яке здійснює господарські операції на міжнародному ринку. Увага аудиторів зосереджена на експортно-імпортних операціях, особливо коли їхня частка в загальному обсязі всіх операцій підприємства є значною, що дещо відрізняє цей аудит від інших.

Звичайно, зовнішньоекономічна діяльність різноманітна, і іноді під час аудиту аудитору доводиться приймати рішення в умовах невизначеності, але, по можливості, необхідно дотримуватися правил, передбачених законодавством.

Ефективні методи аудиту всіх сфер зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів в економіці України мають бути встановлені на основі ґрунтовного розуміння принципів, правил та обмежень, що лежать в основі аудиту зовнішньоекономічної діяльності. Таке дослідження починається з факторів, що впливають на зовнішньоекономічну

діяльність, визначає її мету та завдання, і завершується розробкою комплексної програми аудиту зовнішньоекономічних операцій та рекомендаціями шляхів удосконалення конкретних сфер діяльності.

У сучасний час незалежний аудит набув актуальності як вид контролю за зовнішньоекономічною діяльністю підприємств, оскільки аналіз та перевірка фінансового стану підприємства сторонніми особами дозволяють їм оцінити основні показники, а також незаконність деяких операцій.

Внутрішній аудит зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання – це по суті аудит поточних зовнішньоекономічних операцій, головною метою якого є отримання достовірної та повної інформації щодо фінансової звітності для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Зовнішній незалежний аудит – це ще одна перевірка достовірності фінансової інформації та важлива причина для її користувачів – інвесторів, керівників підприємств, покупців та постачальників, тобто – залучати більше грошей та збільшувати віддачу від своїх інвестицій.

Для організації аудиту зовнішньоекономічної діяльності аудитор повинен дотримуватися економічних принципів — обмежень щодо видів діяльності, відсутності фінансової зацікавленості, достатності винагороди та заборони отримання послуг (товарів) від клієнта.

Ці принципи встановлюють фінансові, матеріальні та інші обмеження щодо взаємовідносин між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності та аудиторською фірмою і конкретними аудиторами, які проводять аудит.

Аудитор повинен дотримуватися організаційних принципів аудиту зовнішньоекономічної діяльності (планування, документування, послідовність, взаємодія, відповідальність) на всіх етапах аудиту, але особливе значення вони мають на етапі планування. Аудитор повинен чітко визначити етапи аудиту зовнішньоекономічної діяльності, розробити необхідні форми робочих документів, а також проаналізувати групи ключових зацікавлених сторін, які можуть надати додаткові факти, необхідні для аудиту [25].

Прозорість плану аудиту відіграє певну роль у його успішному виконанні. Відповідність методологічним принципам аудиту зовнішньоекономічної діяльності (адекватність, релевантність, попереджувальність, значущість, вибірковість, повнота, достовірність, узагальненість) дає аудитору можливість адаптувати інструментарій вибіркового дослідження до особливостей зовнішньоекономічних операцій, максимально точно оцінити ризик у системі внутрішнього контролю та розробити інструменти тестування зовнішньоекономічних операцій за суттю для надання репрезентативного аудиторського висновку, якому довірятимуть не лише власники суб'єкта господарювання, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність, а й міжнародні контрагенти.

Дотримання професійних принципів під час проведення аудиту зовнішньоекономічної діяльності (професійне судження, професійна таємниця, професійне самоврядування, професійний скептицизм, професійна поведінка) забезпечить досягнення аудитором найвищих стандартів професіоналізму та найкращих результатів діяльності загалом і виконання всіх вимог замовника аудиту.

Ці принципи гарантуватимуть виявлення будь-яких помилок або невідповідностей, незалежно від формальних ознак рівня організації в управлінні або бухгалтерському обліку та внутрішньому контролі зовнішньоекономічної діяльності.

В інформатиці аудит не може бути ефективним без належного інформаційного забезпечення. Це означає застосування технічних принципів у процесі аудиту. Це стає ще важливішим для аудиту зовнішньоекономічної діяльності, оскільки суб'єкти, що беруть участь у зовнішньоторговельних операціях, розташовані в різних країнах.

Основними технічними принципами аудиту зовнішньоекономічної діяльності є інформаційна компетентність, інформаційна безпека, інформаційні комунікації, інформаційна відповідальність та інформаційна незалежність [21, с. 100-105].

Таким чином, підсумовуючи, можна сказати, що провідні компанії у своїй сфері діяльності змогли нейтралізувати вплив негативних факторів, зумовлених війною в Україні, та адаптуватися до функціонування в нових економічних умовах. Водночас, варто виділити основні фактори, зумовлені війною в Україні, які аудитор повинен враховувати під час аудиту експортної та імпоротної діяльності підприємства.

Висновки до першого розділу

Економічна сутність експортно-імпорتنих операцій полягає в максимізації прибутку від міжнародної торгівлі, а організаційно-економічне забезпечення – це ті комплекси заходів (логістика, митне оформлення та валютний контроль), які мінімізують ризик.

Створити механізм управління експортно-імпортними операціями на основі відповідних організаційних одиниць.

У сучасній галузі досліджень бухгалтерського обліку обліково-аналітичне забезпечення стало розглядатися як базова функція, що створює передумови для визнання бухгалтерського обліку першочерговою функцією у прийнятті управлінських рішень та джерелом високоякісної інформації, що підвищить ефективність управління.

Комплексний облік та контроль зовнішньоекономічної діяльності відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування підприємства на міжнародних ринках. Для достовірної фінансової звітності необхідно суворо дотримуватися вимог законодавства, глибоко розуміти економічну сутність зовнішньоекономічних операцій та застосовувати відповідну облікову політику. Глибоке розуміння економічної сутності зовнішньоекономічних операцій є критично важливим для забезпечення достовірності фінансової звітності.

Концептуальні принципи аудиту експортно-імпортних операцій стосуються перевірки відповідності контрактів зовнішньоекономічної діяльності вимогам законодавства, валютного контролю та правильності відображення операцій у фінансовому обліку.

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ТА АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно – економічна характеристика ТМ «Богуславна»

Процес змін, що спостерігається в Україні наразі, торкнувся всіх сфер економічного життя. Ринкова економіка відкрила широкі можливості для зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність, на відміну від зовнішньоекономічних зв'язків, здійснюється на рівні виробничих структур з повною свободою у виборі іноземного партнера, асортименту товарів для експортно-імпортного контракту, а також у встановленні ціни, обсягу та умов поставки.

Розвиток експортно-імпоротної сфери та обсяги зовнішньої торгівлі безпосередньо впливають на насичення українського товарного ринку та надходження іноземної валюти до країни. Звичайно, міжнародна торгівля створює більше ризиків для торговельних партнерів, ніж торгівля всередині країни. Однак експортно-імпорتنі операції часто є більш прибутковими, хоча й вимагають додаткових організаційних та фінансових витрат [15, с. 19-25].

Кондитерська промисловість є однією з успішних галузей харчової промисловості в Україні. На сучасному етапі кондитерська промисловість нарощує темпи свого розвитку, водночас удосконалюючи свої технологічні можливості та намагаючись відповідати міжнародним стандартам.

Ось чому сьогодні існує багато підприємств і широкий асортимент продукції; тому важко залишатися на вершині в цій галузі, привернути увагу споживача та вести бізнес на світовому ринку, оскільки інші кондитерські компанії за кордоном виробляють кращу продукцію та мають відповідні сертифікати якості.

Через конкурентну боротьбу кондитерським підприємствам необхідно модифікувати стратегічні плани щодо можливостей інноваційного розвитку, щоб мати змогу збільшувати обсяги виробництва, розширювати ринкові можливості, підтримувати стандарти якості на високому рівні, а також вивчати тенденції та вимоги споживачів.

Компанія може отримати стабільний розвиток та зростання завдяки впровадженню інноваційної діяльності, враховуючи регіональні особливості та орієнтуючи свою діяльність на задоволення вторинних потреб населення.

Київська земля відома своїми кулінарними традиціями. На мальовничих берегах річки Рось було місто, яке збудував Ярослав Мудрий, і саме тут народ України отримувал одні з найулюбленіших делікатесів. У 1845 році в Богуславі запрацював водяний млин, а понад 100 років потому, у 1982 році, його будівлю перейняла ТМ «Богуславна».

Сьогодні асортимент ТМ «Богуславна» налічує понад 30 найменувань: повітряні та ніжні зефірки з яблучного пюре власного виробництва; унікальні

міні-зефірки «Зефирятка»; смак дитинства – вівсяне печиво за класичним рецептом.

- різноманітне за формою та смаком пісочне печиво за класичним рецептом.

Богуславський харчовий завод – це виробнича площа понад 2000 м². Він включає сучасні технологічні лінії, що регулярно модернізуються, та понад 100 висококваліфікованих співробітників. Команда складається з технологів, лаборантів, операторів, пакувальників, кондитерів, техніків, менеджерів та бухгалтерів. Усім працівникам забезпечуються сучасні умови праці та можливість професійного зростання, а також справедлива заробітна плата та необхідні соціальні гарантії. Адже саме команда є найбільшою цінністю нашого заводу.

Продукція ТМ «Богуславна» продається в мережах супермаркетів «Сільпо», «Фора», «Фоззі», «Треш», «Ашан», «Варус», «Новус», «Метро», «Епіцентр», «МегаМаркет», «Салют», «Пюре», «Рукавичка», «Вина Світу» та інших, а також в оптових та роздрібних торгових точках. Продукція експортується до Італії та країн Балтії (мережа Lidl).

Крім того, харчовий комбінат «Богуслав» має виробничі потужності для виробництва власних торгових марок торгових мереж, що дозволяє нам оптимально задовольняти індивідуальні потреби клієнтів [46].

ТМ «Богуславна» постійно прагне покращувати та зміцнювати лояльність клієнтів. Тому ми постійно працюємо над розширенням асортименту делікатесів, відкриваємо нові та захопливі смаки, а також впроваджуємо інноваційні ідеї, щоб радувати наших клієнтів радісними сюрпризами, чистим задоволенням та відчуттям справжнього задоволення.

Оцінка фінансового стану ТМ «Богуславна» базувалася на балансі компанії за 2025 рік (Додаток А) та фінансовому звіті за період 2021–2025 років. Аналіз фінансових звітів показує, що виробнича діяльність фінансується за рахунок позик та власного капіталу.

Найважливішим показником ефективності управління ресурсами компанії є її чистий прибуток за звітний період. Чистий прибуток сприяє економічному та соціальному розвитку компанії.

Далі ми розглянемо ключові фінансові коефіцієнти, які, на нашу думку, впливають на фінансове становище компанії та є значущими на міжнародному ринку.

Оцінка цих коефіцієнтів дозволяє провести незалежну оцінку фінансового стану компанії. Розрахунок коефіцієнтів за п'ятирічний період наведено в таблиці 2.1 [64].

Після аналізу коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності можна зробити висновок, що майже всі коефіцієнти знаходяться в межах норми. Таким чином, компанія має стабільне фінансове становище та конкурентні переваги у зовнішній торгівлі.

Протягом аналізованого періоду кредиторська заборгованість перед торговими партнерами зменшилася, тоді як дебіторська заборгованість зросла. Коефіцієнт ліквідності знаходиться в прийнятному діапазоні, що свідчить про те, що компанія може швидко розраховуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок оборотного капіталу [46].

Таблиця 2.1

Розрахунок основних показників фінансового стану ТМ Богуславна

Коефіцієнт	ТМ Богуславна				
	2021	2022	2023	2024	2025
Показники платоспроможності підприємств					
Коефіцієнт загальної платоспроможності	1,9	1,74	1,8	2,21	2,45
Частка кредиторської і дебіторської заборгованості в власному капіталі	0,31	0,49	0,52	0,46	0,51
Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами	1,01	1,07	1,04	1,08	1,06
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,1	0,07	0,04	0,08	0,06
Коефіцієнт відновлення(втрати) платоспроможності	2,15	0,41	0,68	0,45	0,59

Показники ліквідності підприємств					
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,1	0,09	0,047	0,07	0,12
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,61	1,84	2,9	1,87	2,8
Коефіцієнт ліквідності запасів	0,78	1,12	1,89	0,65	1,45
Коефіцієнт мобільності активів	0,52	0,71	0,68	0,62	0,63
Коефіцієнт співвідношення активів	2,1	1,74	1,87	1,61	1,68
Коефіцієнт термінової ліквідності	1,28	1,33	1,53	1,61	1,57
Коефіцієнт співвідношення кредиторської до дебіторської заборгованості	0,25	0,18	0,21	0,16	0,14

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Щодо показників загальної платоспроможності, то протягом останніх п'яти років спостерігається позитивна тенденція. Співвідношення боргу до ВВП також знаходиться в межах норми; воно знизилося до 0,06 до 2025 року порівняно з 0,1 у 2021 році.

Експорт продукції здійснюється на контрактній основі. Експорт включає вафельні трубочки, печиво, булочки, пісочне печиво та зефір. Ключові дані щодо зовнішньоторговельної діяльності представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Основні дані ЗЕД підприємства за 2021-2025 роки

Показники	Роки				
	2021	2022	2023	2024	2025
Надходження від експортних операцій, тис.грн.	652035,3	708223,6	691859,35	674657,9	625985,85
Витрати експортних операцій, тис.грн.	68492,9	77751,8	89792,1	87493	83662,25
Собівартість експортних операцій, тис. грн.	565024,6	604006,9	597646,3	575224,65	533500,1

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Після оцінки ключових даних експортної діяльності у 2021 році, чистий результат до оподаткування склав 11 940 250 гривень, а прогнозований

показник на 2025 рік – 8 823 500 гривень, що значно нижче за показник попереднього року [64].

Дані щодо фінансової оцінки експортованої продукції за асортиментом продукції представлені в таблиці 2.3.

Продукція, тис. грн.	Роки				
	2021	2022	2023	2024	2025
Вафельні трубочки	97805,2	106233,5	103778,9	101198,68	93897,87
Печиво	39122,1	42493,4	41511,5	40479,47	37559,15
Рулети	45642,4	49575,6	48430,1	47226,05	43819,01
Печиво пісочні	19561,05	21246,7	20755,7	20239,73	18779,57
Зефірні вироби	26081,4	28328,9	27674,3	26986,31	25039,43

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Оцінений фінансовий стан щодо виконання експортних операцій наведено в таблиці. Зміна загальної суми може статися через спотворення економічних даних через вплив курсової різниці, спричиненої частими змінами обмінних курсів.

ТМ «Богуславна» має організаційну структуру на чолі з директором компанії, який здійснює загальне керівництво підприємством в цілому, забезпечує його високорентабельну діяльність, ефективне використання та зберігання майна підприємства (рис. 2.1) [48].

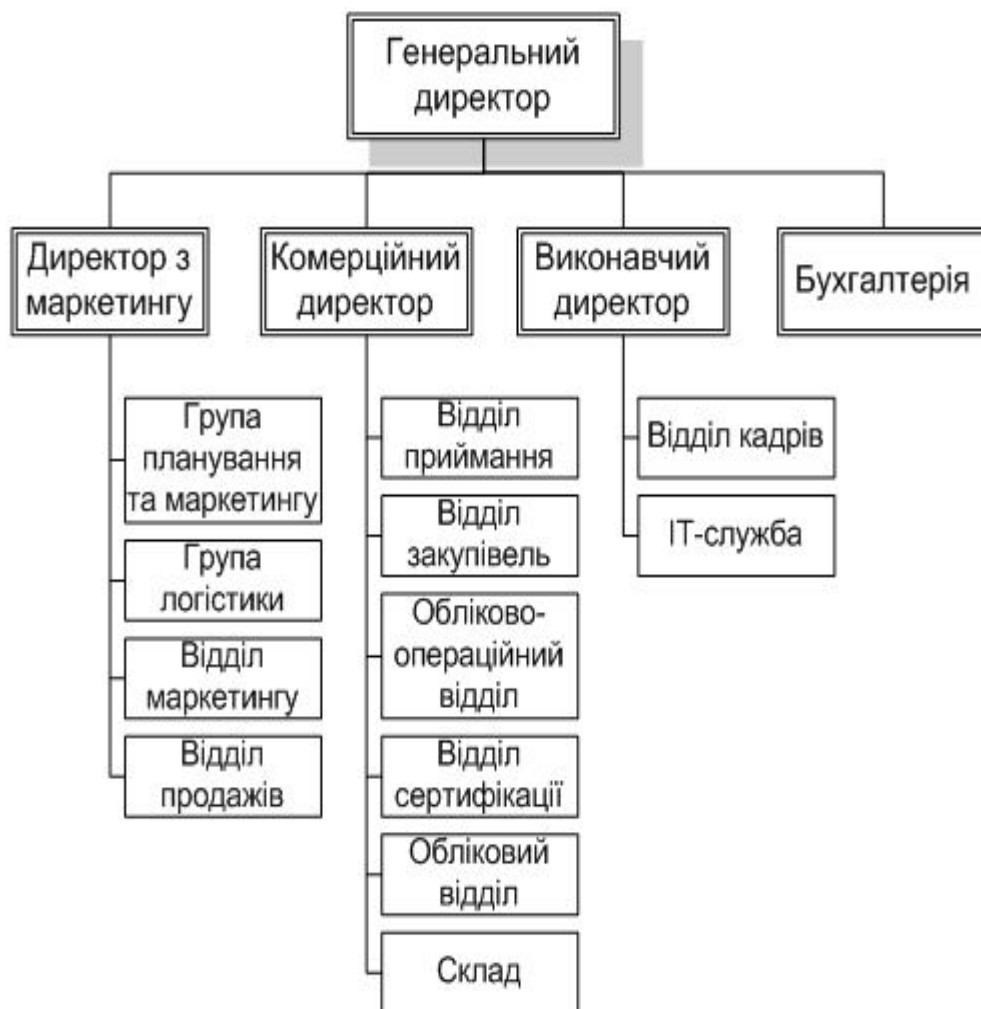

Рис. 2.1. Організаційна структура ТМ Богуславна

Джерело: розроблено автором на основі дослідження

Організаційна структура компанії формує основу для розподілу завдань між різними відділами та координації їхньої діяльності для досягнення спільних цілей.

У рамках цієї структури відбувається вся управлінська діяльність, від розробки нової продукції до її виробництва та дистрибуції. У цьому процесі задіяні всі співробітники компанії, від керівництва до виробничого персоналу.

Відділ планування та маркетингу відіграє ключову роль у ТМ «Богуславна» та виконує такі завдання [46]:

- виконує необхідні розрахунки для створення довгострокових та річних виробничих та бізнес-планів, розробляє нормативи технічного обслуговування виробництва та надає їх окремим відділам;
- контролює та аналізує правильність застосування встановлених нормативів технічного обслуговування виробництва в окремих відділах;
- виявляє потенціал для оптимізації технічного обслуговування виробництва та розробляє заходи щодо забезпечення економічної експлуатації та більш ефективного використання обладнання, тепла, електроенергії тощо;
- розраховує економічну доцільність впровадження нового обладнання та технологій та розробляє пропозиції щодо оптимізації та впровадження інновацій у виробництво.

Основними завданнями ТМ «Богуславна» є виробництво та дистрибуція готової продукції, а також забезпечення необхідними матеріальними ресурсами для підприємства.

Аналіз фінансового стану дозволяє оцінити конкретні ризики, визначити необхідні покращення для сталого розвитку, збільшення обсягів виробництва та розвитку нових ринків збуту в майбутньому.

2.2. Методичні засади аналізу операцій з імпорту та експорту

Динаміка зовнішнього середовища, складність та часті зміни в рамках підприємницької діяльності ставлять надзвичайно високі вимоги до управління компаніями загалом та до їхньої зовнішньоторговельної діяльності зокрема.

У ринковій економіці кожна компанія самостійно приймає рішення щодо здійснення зовнішньоторговельних операцій. Це покладає значну відповідальність на керівництво щодо об'єктивної оцінки ефективності, а отже, і економічної доцільності цієї діяльності. Завдяки раціональному застосуванню сучасних форм і методів управління зовнішня торгівля може не лише позитивно впливати на загальну ефективність компанії, але й сприяти

зміцненню експортного потенціалу країни, залученню іноземних інвестицій у вітчизняну промисловість та підвищенню конкурентоспроможності української продукції на світових ринках [1].

Однією з форм міжнародної торгівлі є експорт. Експорт товарів – це продаж товарів українськими компаніями іноземним компаніям, можливо, пов'язаний з експортом цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт.

При експорті продукції може виникати дебіторська заборгованість покупців. Це пов'язано з існуючими договірними відносинами та часовим лагом між передачею права власності на товари (роботи, послуги) та отриманням оплати.

Утворення дебіторської заборгованості призводить до таких змін у балансі: Активи: Запаси у вигляді готової продукції або відвантажених товарів перетворюються на дебіторську заборгованість; Зобов'язання: Позитивна різниця між дебіторською заборгованістю та собівартістю реалізованої продукції призводить до податкових зобов'язань та прибутку.

Дані експорту (імпорту) за досліджуваний період були згруповані за кількістю та категорією продукції. Були розраховані такі ключові показники:

- абсолютне зростання та темпи зростання за кожен період;
- середньорічні темпи зростання експорту (імпорту) за весь досліджуваний період;
- індекси вартості, кількості, структури та цін.

Ми визначили прибутковість експортної діяльності ТМ «Богуславна». Результати представлені в таблиці 2.4 [64].

Компанія надала дані про вартість експортованих товарів та собівартість експортованої продукції. Розрахунки для решти ключових показників були виконані за формулами 2.5–2.8 (див. нижче).

Таблиця 2.4

Економічна ефективність експортних операцій ТМ Богуславна

Назва показника	Роки			Відхилення	
	2023 рік	2024 рік	2025 рік	2024 від 2023	2025 від 2024
Вартість реалізованої експортних продукції, тис. євро.	2361,8	2624,2	2739,1	262,4	114,9
ПДВ	393,6	437,4	456,5	43,8	19,1
Собівартість реалізованої експортованої продукції, тис. євро.	1275,4	1443,3	1451,7	167,9	8,4
Валовий прибуток від експорту, тис. євро.	692,8	743,5	830,9	50,7	87,4
Витрати на збут, тис. євро.	38,3	43,3	43,6	5	0,3
Чистий прибуток від експорту, тис. євро.	654,5	700,2	787,3	45,7	87,1
Рентабельність експорту, %	49,8	47,1	52,7	-2,72	5,55

Джерело: сформовано автором на основі звітності ТМ Богуславна

Аналіз експортних показників Т.М. Богуславни показує зростання ключового показника ефективності експорту, а саме рентабельності експорту, між 2023 та 2025 роками. Цей показник досяг 49,8% у 2023 році, 47,1% у 2024 році та 52,7% у 2025 році. Відхилення між 2022 та 2023 роками становило - 2,72%, але згодом зросло до 5,55% [64].

Сучасний етап розвитку підприємницької діяльності в експортно-імпортному (ЕІ) секторі України характеризується безпрецедентною складністю. Ця складність виникає внаслідок поєднання процесів глобалізації, швидкої цифровізації, необхідності інтеграції в міжнародні ланцюги поставок відповідно до Цілей сталого розвитку та фундаментальних змін, спричинених масштабними військовими операціями.

Ці фактори призвели до суттєвої зміни структури українського експорту та імпорту, що зумовило необхідність коригування існуючих податкових систем та поставило нові виклики для бухгалтерського обліку та аналізу.

Організація вважається стабільною, коли її фінансово-господарська діяльність забезпечує виконання всіх зобов'язань за нормальних умов, на основі достатніх доходів та відповідних доходів і витрат. Зовнішньоекономічна діяльність вважається стабільною за наявності аналогічних умов — своєчасного

та повного виконання зобов'язань, що виникають із зовнішньоторговельних контрактів, а також достатніх доходів і прибутків від цієї діяльності [12].

Методологія оцінки стабільності зовнішньоторговельної діяльності, що базується на аналізі змін фізичного обсягу та прибутку від зовнішньої торгівлі підприємства, дозволяє визначити тип стабільності: зростаюча, стабільна, спадна або оптимальна.

Аналіз експортних операцій також має включати аналіз експортних контрактів з використанням ключових показників ефективності, аналіз впливу факторів на показники експорту за товарними групами та на весь експорт продукції загалом, а також аналіз впливу експорту на фінансові результати та фінансове становище підприємства.

Комплексне вторгнення докорінно змінило географію та логістику українського експорту та імпорту. Це, у свою чергу, призвело до складнішого ланцюга поставок, збільшення транспортних витрат та появи нових ризиків (зокрема військових та інфраструктурних), які потребують належного врахування в бухгалтерському обліку та управлінській звітності підприємств.

Ринок кондитерських виробів в Україні стикається з тими ж викликами, що й інші галузі в умовах всеохоплюючої війни. Однак цей ринок стикається з додатковими викликами: спочатку перебої з електроенергією перешкоджали виходу виробництва на повну потужність; потім, через протести польських експедиторів під час свят, замовлення не могли бути виконані, оскільки імпорту сировини та експорт і логістика готової продукції були ускладнені.

Кондитерські вироби експортуються до понад 50 країн світу. Основними покупцями українських кондитерських виробів є країни Європейського Союзу (понад 40%). Другими за величиною імпортерами є країни СНД – Казахстан, Узбекистан, Азербайджан, Грузія, Молдова тощо. До 2021 року понад 50% українських кондитерських виробів імпортувалося до Російської Федерації. До 2022 року обсяги експорту до Китаю та США значно зросли (таблиця 2.5) [46].

Показники експорту кондитерської продукції з України на світовий
ринок

Показник	Вид виробів		
	цукристі	шоколадні	борошняні
Позиція України на світовому ринку, місце*	9	13	17
Вартість експорту, млн дол. США	139	143	152
Вартість глобального експорту, млрд дол. США	9,1	18,7	27,4
Частка на світовому ринку, %	1,53	0,77	0,55
Кількість експортерів	73	77	92
Основні країни-імпортери, %	ЄС (42,7), Казахстан (7,8), Узбекистан (5,8), Туреччина (5,5), Азійський регіон (5,0)	ЄС (41,2), Казахстан (7,6), Грузія (7,6), Молдова (5,9), Узбекистан (5,3)	ЄС (50,6), Молдова (10,0), Грузія (4,3), Лівія (4,2), Казахстан (3,5)

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Здатність виробляти конкурентоспроможну продукцію в умовах зростаючого споживчого попиту визначається інноваційною активністю компаній. Одним із факторів, що впливають на інноваційний потенціал компанії, є її матеріально-технічне оснащення, одним із показників якого є розвиток капітальних витрат.

Розвиток капітальних витрат виробничих компаній змінився під впливом макроекономічних факторів та кон'юнктури ринку продукції, на якій спеціалізуються компанії [55, с. 29–40].

Оскільки ефективність зовнішньої торгівлі є поняттям відносним, корисно окремо розглянути фактори, що впливають на формування доходів та витрат від зовнішньої торгівлі. Компанії повинні гнучко реагувати на ці зміни, оскільки результати їхньої господарської діяльності безпосередньо залежать від них.

Розвиток капітальних витрат виробничих компаній змінився під впливом макроекономічних факторів та кон'юнктури ринку продукції, на якій спеціалізуються компанії [55, с. 29–40].

До факторів, що впливають на доходи від зовнішньої торгівлі, зазвичай належать: зовнішні фактори, зокрема зростання ціни продажу продукції на

світових ринках, сприятливий інвестиційний клімат, швидкий обмін інформацією про нові продукти та підвищений попит на продукцію з боку іноземних споживачів; та внутрішні фактори, зокрема високий рівень виробничих технологій, ефективна реклама продукції компанією, здатність переносити виробництво з країни в країну, а також збільшення частки ринку та кількості споживачів.

Фактори, що впливають на витрати зовнішньоторговельної діяльності, включають зовнішні фактори, зокрема недосконалість та коливання законодавчої бази, торговельні бар'єри, інфляцію, виникнення або ескалацію військових конфліктів та діяльність конкурентів на міжнародних ринках товарів та послуг компанії. Внутрішні фактори, навпаки, включають недостатнє фінансування зовнішньоторговельної компанії, неефективну структуру управління зовнішньою торгівлею та брак ресурсів [56].

До основних проблем, що впливають на розвиток українського ринку кондитерських виробів, належать:

- значна заборгованість перед торговельними компаніями (великі супермаркети мають затримки платежів понад 90 днів), що призводить до збільшення потреб у капіталі;
- зростання цін на сировину за умови стабільної якості, що, враховуючи низьку купівельну спроможність населення, гальмує зростання продажів;
- зміщення експорту до віддалених країн;
- політична нестабільність та криза економічного розвитку, що призводить до девальвації валюти, зниження кредитоспроможності та відтоку інвестиційних коштів.

Враховуючи стан внутрішнього ринку кондитерських виробів, можна пом'якшити ризики спаду виробництва, розширивши ринок збуту географічно. Однак експортна політика українських кондитерських компаній потребує коригування та подальшого розвитку інструментів реалізації маркетингової стратегії для виходу на зовнішні ринки.

Однією з головних проблем модернізації матеріально-технологічної інфраструктури цих компаній є обмежені інвестиційні можливості. Основним джерелом інвестицій для кондитерських компаній є їхній власний капітал.

Однак кризові процеси в Україні призвели до значного зниження фінансових результатів їхньої діяльності (рис. 2.2) [46].

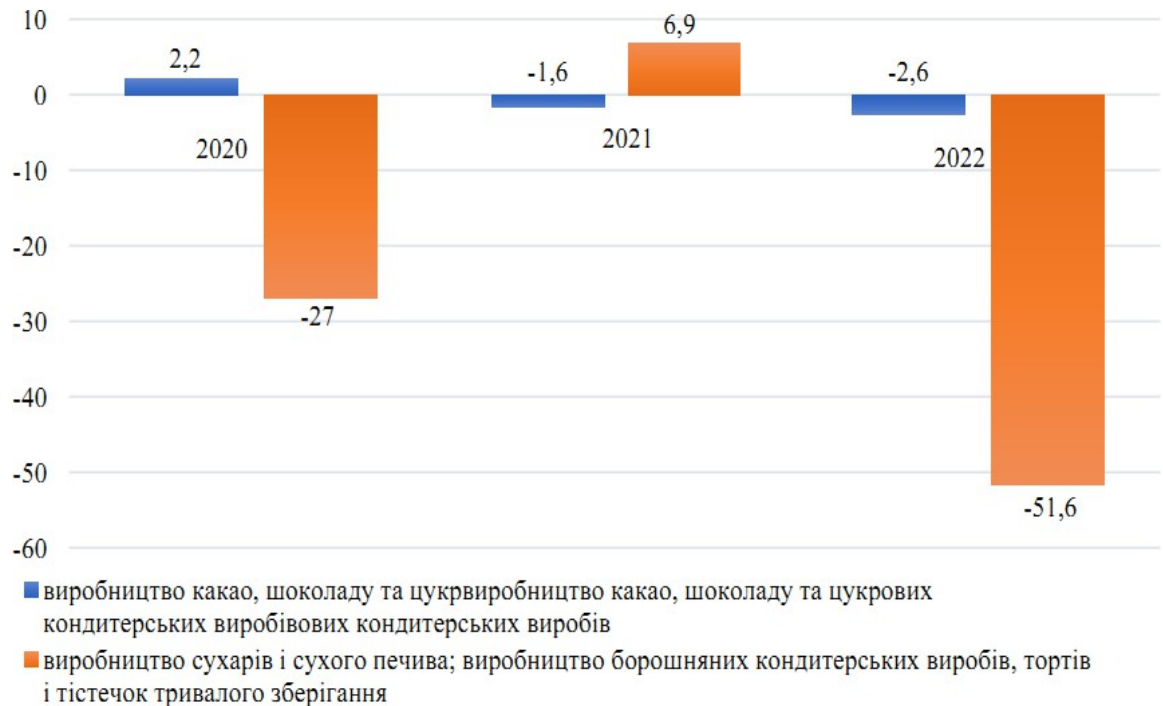

Рис. 2.2. Рентабельність виробництва кондитерських виробів підприємствами України

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

У 2022 році майже 30% виробників шоколаду та кондитерських виробів зазнали збитків через військові дії, зниження внутрішнього попиту, коливання обмінного курсу, перебої в логістиці та інші несприятливі фактори. У Житомирській, Івано-Франківській, Херсонській та Чернігівській областях усі виробники були збитковими.

Водночас, частка збиткових підприємств серед виробників кондитерських виробів на борошняній основі досягла 27,3% у 2022 році. Більшість цих підприємств знаходилися в Закарпатській та Сумській областях (50% та 66,7% відповідно). Це означає, що власний капітал, як джерело

інвестицій для модернізації матеріально-технічної бази, був недоступний для значної частини кондитерських підприємств [64].

Іноземний капітал є перспективним джерелом інвестицій для модернізації матеріально-технічної бази. Українська кондитерська галузь завжди була привабливою для іноземних інвесторів. Однак обсяг інвестованого іноземного капіталу також перевищив 20 мільярдів доларів США у 2022 році.

Значна частина цього капіталу була вкладена у відновлення зруйнованих потужностей або переміщення підприємств у відносно безпечні регіони. Більшість виробників кондитерських виробів також покладаються переважно на іноземні технології.

Однак інновації, задоволення зростаючих потреб споживачів та дотримання стандартів безпеки та якості вимагають постійних інвестицій у нове виробництво. Компанія використовує сучасне іноземне обладнання, зокрема австрійське, для виробництва вафель та обробки крему (міксері, мастила) [62, с. 16–21].

Сучасний етап розвитку зовнішньої торгівлі України характеризується складною взаємодією кількох факторів: адаптації до військових реалій, стратегічної інтеграції в європейський економічний простір та реагування на глобальні технологічні виклики. Ефективність цієї діяльності безпосередньо залежить від здатності компаній надавати актуальну, своєчасну та достовірну інформацію для управлінських рішень через їх облік та аналіз.

Виробники кондитерських виробів розвиваються за такими напрямками:

- дотримання вимог щодо безпеки та якості продукції;
- використання світових технологій провідних виробників та потужностей для розробки нової продукції;
- удосконалення системи якості та безпеки харчових продуктів;
- залучення працівників до досягнення цілей безпеки кондитерських виробів, включаючи мотивацію, навчання та кваліфікацію;
- впровадження контролю для забезпечення випуску якісної продукції;
- забезпечення ключових позицій на ринку;

– впровадження відповідних заходів щодо запобігання забрудненню навколишнього середовища від виробництва кондитерських виробів.

Для оцінки стану та якості виконання зобов'язань, що виникають за експортними контрактами, розраховуються такі показники та коефіцієнти: показники динаміки дебіторської заборгованості; показники, що характеризують погашення дебіторської заборгованості [71].

Коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості за експортними контрактами, що перевищує 1, свідчить про те, що протягом аналізованого періоду платежі від покупців перевищували експортні доходи від продажу товарів (будівельних робіт, послуг).

Слід зазначити, що DAP – Delivered At Place – згідно з Інкотермс 2020 означає, що продавець виконує свої зобов'язання за експортним контрактом, як тільки надає продукцію покупцеві. Вона має бути розвантажена в узгодженому місці та митне оформлена в рамках процедури експорту (також мають бути сплачені будь-які застосовні митні збори та збори).

Процес виконання експортного контракту ТМ «Богуславна» на поставку зефіру наведено в таблиці 2.6.

Аналіз експортного контракту ТМ «Богуславна» з іноземними покупцями показує, що ця зовнішньоторговельна операція вимагає ретельної підготовки та повного документування. Тому відділ ТМ «Богуславна» діє з великою ретельністю.

Наступний важливий аспект стосується результатів діяльності компанії на зовнішньому ринку, тобто грошово-економічної оцінки вигод, отриманих компанією у вигляді прибутку від експортованої продукції, витрат на надані послуги, реалізовані товари тощо.

Кондитерська промисловість сьогодні потребує інвестиційного капіталу як ніколи, оскільки основним джерелом фінансування виробничих інновацій був і залишається власний капітал компаній, якого, однак, недостатньо для підвищення ефективності роботи компанії [56].

Послідовність виконання зовнішньо-торговельного контракту
ТМ Богуславна на постачання зефіру

Стадія виконання ЗТК			Термін виконання кожної стадії	
№	Назва	Назва документів для кожного етапу	Відповідно до умов ЗТК	Фактичний
1	Укладення контракту	Зовнішньоекономічний контракт	1	1
2	Подання декларації щодо здійснення експорту	Митна декларація	2	2
3	Доставка товару до митного органу	Підтвердження права власності, рахунки, специфікації	1	1
4	Митне оформлення експортованих товарів	Вантажна митна декларація, висновок Державної служби експортного контролю України	1	1
5	Отримання Дозволу на здійснення експортної операції	Всі попередні документи	3	3
6	Митний огляд	-	2	2
7	Верифікація коду УКТ ЗЕД	-	1	1
8	Верифікація країни походження	-	1	1
9	Нарахування податків та зборів Сплата податків та митних зборів		1	1
10	Передача товару		1	1

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Розвиток експортних товарів ТМ «Богуславна» за видами продукції наведено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка експортованих товарів ТМ Богуславна

Найменування видів продукції	Вартість експортованих товарів, послуг в оптових цінах, тис. грн			Темпи зростання, %	
	2023 рік	2024 рік	2025 рік	2024 р. від 2023 р	2025 р. від 2024р.
Печиво	354,3	419,9	465,6	118,5	110,9
Зефір	389,7	419,9	410,9	107,7	97,9
Пастила	448,7	367,4	438,3	81,9	119,3
Горішки	259,8	262,4	328,7	101,0	125,3
Інші товари	224,4	406,8	219,1	181,3	53,9

Джерело: складено автором на основі даних ТМ Богуславна

Для вирішення проблеми попиту, спричиненої фінансовою кризою, доцільно розвивати нові сегменти та пропозиції для нових видів продукції. Ці продукти повинні бути конкурентоспроможними, високоякісними, відображати сучасні тенденції, користуватися попитом та задовольняти потреби споживачів.

Розглядаючи окремі продукти, весь експортний асортимент зазнав позитивного зростання оптових цін між 2023 і 2025 роками. У 2025 році печиво продемонструвало найсильніші показники за темпами зростання, за ним йшли горіхи [46].

Загалом, географічна структура експорту бренду «Богуславна» залишилася практично незмінною у 2025 році. Польща (57%) та Чехія (25%) продовжували залишатися найбільшими експортними ринками. Поставки до Болгарії та Молдови були мінімальними (2% та 3% відповідно, рис. 2.3).

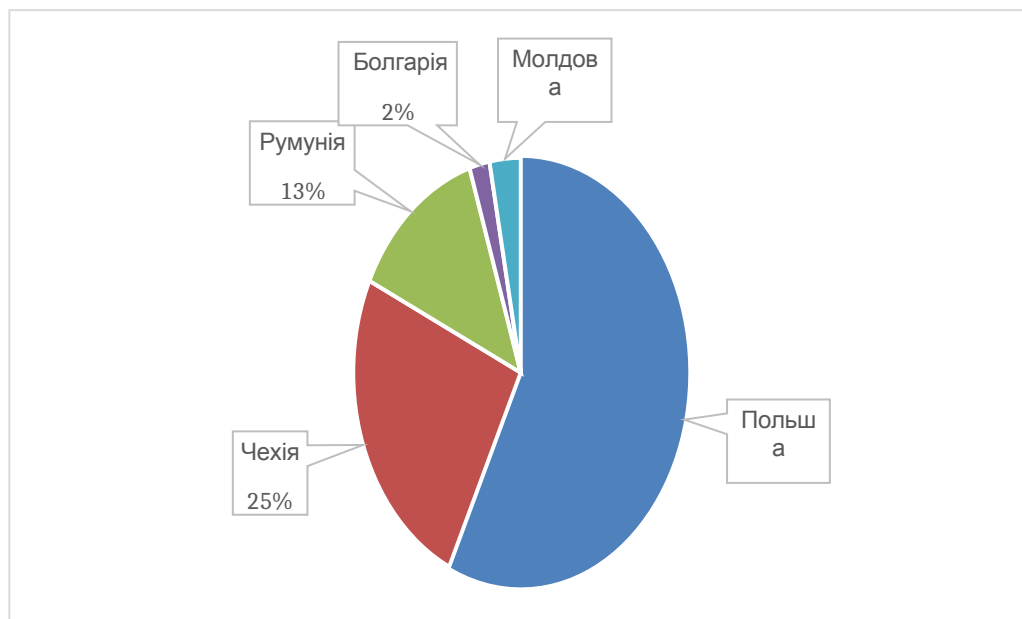

Рис. 2.3 Географічна структура експорту ТМ Богуславна

Джерело: складено автором на основі даних ТМ Богуславна

Результати розрахунку аналізу виконання контрактів бренду «Богуславна» представлені в таблиці 2.8.

Звідси видно, що обсяги експорту печива, зефіру, пастили та горіхів стабільно зростають, що свідчить про постійне зростання загальних обсягів експорту продукції компанії [46].

Таблиця 2.8

Аналіз виконання контрактних зобов'язань ТМ Богуславна

Назва коефіцієнта	2024			2025		
	Коефіцієнт	у %	Недовиконання (-) / перевиконання (+), %	Коефіцієнт	у %	Недовиконання (-) / перевиконання (+), %
Коефіцієнт виконання зобов'язань за вартістю	0,9408	94,08	-5,92	0,9301	93,01	-6,99
Коефіцієнт виконання зобов'язань за фізичним обсягом	0,9539	95,39	-4,61	0,9133	91,33	-8,67
Коефіцієнт виконання зобов'язань за ціною	0,9863	98,63	-1,37	1,0184	101,84	1,84

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Дослідники кондитерської галузі вважають, що український ринок кондитерських виробів зростатиме в майбутньому лише за умови збільшення частки преміальної продукції та сегмента шоколаду.

Наступним показником, обраним для аналізу, є динаміка експортної діяльності ТМ Богуславна.

Розрахуємо відповідні індекси згідно з даними таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Результати розрахунків показників динаміки експорту

Назва індексу	Значення	у %	Приріст
Індекс вартості	0,3479	34,79%	-65,21%
Індекс ціни	0,7343	73,43%	-26,57%
Індекс фізичного обсягу	0,4738	47,38%	-52,62%
Індекс кількості	0,6033	60,33%	-39,67%
Індекс кількісної структури	0,7851	78,51%	-21,49%
Середня ціна у базисному році, тис. грн за т.	11,48		

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Підсумовуючи, вищезазначений аналіз свідчить про те, що ТМ «Богуславна» потребує розробки стратегії підвищення ефективності та обсягів своєї експортної діяльності. Однією з можливостей є розширення продажів на нові зовнішні ринки.

Крім того, рекомендується впровадження інноваційних виробничих технологій та вдосконалення управлінських рішень шляхом використання найсучасніших методів [72].

Аналіз показав, що сучасний стан зовнішньої торгівлі України визначається трьома основними факторами: структурними змінами в експортному секторі, фундаментальними змінами в логістиці, що виникли внаслідок військової агресії, та адаптацією податкового законодавства до нових економічних реалій.

Для корекції негативних показників компанія повинна поступово збільшувати темпи виробництва, контролювати якість виробленої продукції та вирішувати кадрові питання: впроваджувати заходи з формування команди, впроваджувати сучасну систему стимулювання управлінських рішень та надавати співробітникам можливості брати участь у міжнародних конференціях та семінарах для покращення якості продукції та формул.

«Аналіз зовнішньоторговельної діяльності компанії передбачає використання різних методів та інструментів і базується на конкретних теоретичних принципах та методологічних підходах.

Аналіз експорту та імпорту компанії – це систематичне, комплексне дослідження, розрахунок та узагальнення впливу факторів на результати її зовнішньоторговельної діяльності. Це досягається шляхом обробки системи інформаційних джерел з використанням специфічних методів для підвищення ефективності зовнішньоторговельних відносин.

Кожен аналіз зовнішньоторговельної діяльності проводиться на основі специфічних методів, тобто засобів досягнення дослідницьких цілей [9]. Соціально-економічний вимір розвитку кондитерських підприємств включає показники зайнятості, використання робочого часу та рівня заробітної плати.

Вони відображають роль галузі на ринку праці та її адаптацію до структурних та кризових змін.

На відміну від попередніх розділів, які переважно аналізували всю харчову промисловість, цей підрозділ визначає зайнятість у кондитерській промисловості безпосередньо на основі економічних секторів, що складають її виробничу базу.

Дослідження показало, що розвиток українських кондитерських компаній у період з 2015 по 2024 рік формувався послідовними зовнішніми впливами – пандемією COVID-19 та повномасштабним військовим вторгненням. Це призвело до нерівномірної динаміки виробництва, зовнішньої торгівлі та соціально-економічних показників.

Під час війни відбулася значна переорієнтація на ринки ЄС, що свідчить про адаптивність галузі. Водночас номінальне зростання продажів значною мірою відображало інфляційні процеси, а зниження зайнятості та погіршення відносної заробітної плати вказують на зростання структурних ризиків для довгострокового розвитку галузі [56].

За умов воєнного стану цей показник, звичайно, міг би бути в рази нижчим, але ТМ «Богуславна» продовжує стрімко розвивати свою зовнішньоторговельну діяльність та долати всі перешкоди часу. І хоча ключові показники наразі досить низькі, рішучість компанії повернутися до своїх колишніх позицій є сильною та очевидною у всіх секторах, у яких вона працює.

Загалом, зефірна фабрика ТМ «Богуславна», яка продовжує стабільно працювати, незважаючи на всі виклики воєнного часу, демонструє помірні результати. Хоча вони не є позитивними, їх можна покращити шляхом впровадження різних заходів, що допоможе ТМ «Богуславна» повернути собі лідируючі позиції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

2.3. Вдосконалення управління експортно-імпортних операцій на основі результатів економічного аналізу

Здійснення експортно-імпортних операцій компаніями – це складний процес, що характеризується взаємодією та взаємним впливом численних факторів.

В умовах глобалізації та активізації міжнародного співробітництва експортно-імпортна діяльність є ключовим фактором економічного розвитку. Її відмінна риса полягає не лише в самій зовнішній торгівлі, але й у її відповідності стратегічним економічним цілям, таким як збільшення експортного потенціалу, залучення інвестицій та розвиток інноваційних технологій.

Враховуючи міжнародну орієнтацію сучасної економіки, експортно-імпортна діяльність відіграє вирішальну роль у розвитку всіх країн світу. Вивчення експортно-імпортних операцій є предметом численних наукових праць, які висвітлюють специфіку їх здійснення, вдосконалення та подальшого розвитку [2].

Хоча експортно-імпортні операції пропонують компаніям об'єктивні переваги, вони також тягнуть за собою додаткові витрати та виклики. Економічні зміни всередині компанії можуть відбутися лише після організаційних трансформацій в управлінні її економічною діяльністю.

Складні негативні фактори, що впливають на розвиток зовнішньої торгівлі України, зумовлені, перш за все, повільними темпами економічних змін в Україні, що перешкоджає реалізації потенціалу країни щодо участі в міжнародному поділі праці. Як наслідок, роль України на міжнародних ринках полягає переважно в ролі постачальника сировини, напівфабрикатів та продукції з низькою доданою вартістю.

Ефективність експортно-імпортних операцій залежить від загального функціонування компанії. Зокрема, організація експортної діяльності залежить від кваліфікації менеджера з продажу, обраної маркетингової стратегії,

діяльності торгових представників на ринках, що розвиваються, якості продукції, ціноутворення на продукцію та витрат на організацію експорту.

Ефективність імпорتنих операцій залежить від вибору правильних постачальників, якості сировини, її ціни та умов поставки. Зовнішнє середовище відіграє вирішальну роль у формуванні рамок експортно-імпоротної діяльності компаній, створюючи як можливості, так і ризики для їхнього розвитку [11, с. 149–159].

Протягом двох десятиліть, з 2004 по 2024 рік, українські компанії працювали в умовах значної зовнішньої турбулентності, спричиненої складною взаємодією геополітичних, макроекономічних та інституційних факторів.

Слід зазначити, що політичний аспект є важливим для розвитку експортно-імпоротної діяльності та відображається в діях уряду, міжнародних відносинах та політичних стратегіях. Політичний аспект є невід'ємною частиною національних та міжнародних стратегій, які враховують інтереси країни, геополітичні фактори, стратегічну безпеку та зовнішні відносини.

Управління експортно-імпоротною діяльністю всередині компанії зазвичай вважається засобом контролю виробничих процесів для підвищення ефективності використання конкурентного потенціалу та забезпечення економічної безпеки компанії.

Торговельні бар'єри, що встановлюються країнами-партнерами, такі як імпорتنі мита, квоти, складні технічні регламенти та санітарні та фітосанітарні (СФС) правила, можуть обмежувати доступ української продукції до зовнішніх ринків. Зміни в митній політиці інших країн, включаючи спрощення або ускладнення процедур, також впливають на умови торгівлі.

Нестабільність обмінного курсу та регуляторне середовище створюють додаткову невизначеність для експортерів та імпортерів, ускладнюючи довгострокове планування та укладання міжнародних контрактів.

Головною метою проектування механізму управління є забезпечення ефективної роботи виробничих потужностей компанії. Водночас, основні вимоги до управління експортно-імпортними операціями включають адаптацію

до нових умов виробництва та технологічного циклу, зокрема налагодження гнучкого виробничого процесу, швидке впровадження управлінських рішень, підвищення цифровізації роботи, покращення якості продукції та оптимізацію технологічних процесів тощо [13, с. 74–84].

Елементами механізму управління є окремі працівники, служби та інші компоненти апарату управління експортно-імпортними операціями. Відносини між ними базуються на зобов'язаннях, які необхідно виконати, і їх можна умовно поділити на горизонтальні та вертикальні.

Горизонтальні відносини служать координації та, як правило, є однорівневими в системі управління експортно-імпортними операціями.

Вертикальні відносини, з іншого боку, є ієрархічними та виникають, коли управління експортно-імпортними операціями структуровано ієрархічно, тобто коли компанія має кілька рівнів управління.

Один із підходів до розробки механізму управління експортно-імпортними операціями передбачає визначення ринкових позицій, на яких компанія може досягти своїх цілей, одночасно забезпечуючи достатньо стабільну конкурентну позицію та економічну безпеку. Таким чином, процес розробки такого механізму включає фази розробки, огляду та оцінки.

На першому етапі розробляється механізм, який дозволяє досягти визначених цілей. Тут важливо розробити якомога більше альтернативних підходів до управління експортно-імпортними операціями.

На другому етапі механізм управління доопрацьовується до такої міри, щоб він повністю відповідав цілям економічної безпеки компанії. Згодом розробляється загальний механізм управління експортно-імпортними операціями.

На третьому етапі альтернативи в рамках обраного загального механізму управління експортно-імпортними операціями компанії аналізуються та оцінюються з точки зору їхньої придатності для досягнення основних стратегічних цілей компанії щодо економічної безпеки.

Для досягнення бажаних цілей необхідно впровадити широкий спектр техніко-технологічних, інвестиційно-інноваційних, організаційно-адміністративних та інших заходів, розробити систему принципів інвестиційної та технологічної політики, а також встановити процедури діагностики та прогнозування експортно-імпоротної діяльності [16].

Сучасна концепція управління експортно-імпоротною діяльністю передбачає використання ефективної методології стратегічної сегментації та розподіл інструментів планування для забезпечення виконання завдань, визначених під час встановлення відповідного механізму.

Предметом цього аналізу є експортно-імпортна операція — окремий сегмент зовнішнього середовища, до якого компанія має або бажає отримати доступ. Спочатку створюється серія експортно-імпортних операцій, а потім вибирається керована кількість цих операцій, оскільки в іншому випадку рішення щодо них не матимуть повноти та доцільності.

Предметом цього аналізу є експортно-імпортна операція — окремий сегмент зовнішнього середовища, до якого компанія має або бажає отримати доступ. Цей аналіз дозволяє оцінити перспективи експортно-імпоротної діяльності з точки зору розвитку, норми прибутку, стабільності та фінансової стійкості, і таким чином вирішити стратегічні завдання, які компанія бажає виконати.

Окрім зовнішніх умов, ефективність експортно-імпоротної діяльності українських компаній значною мірою визначається їхнім внутрішнім потенціалом, який охоплює організаційні, технологічні, фінансові, маркетингові та кадрові аспекти. Між 2004 та 2024 роками ці внутрішні фактори суттєво змінилися під впливом загальних економічних процесів у країні та конкретних викликів, що стоять перед українською економікою.

Після вибору секторів експорту-імпорту компанія повинна розробити відповідний асортимент продукції, з яким вона має намір бути конкурентоспроможною на внутрішньому чи зовнішньому ринку [27].

Удосконалення організаційних процесів у зовнішній торгівлі передбачає розробку стратегії, яку можна практично впровадити в міжнародну діяльність українських компаній.

Ця стратегія охоплює розробку довгострокових цілей, установок та орієнтирів, а також принципово нових орієнтацій. Вона охоплює такі основні елементи, як корпоративна місія, конкурентні переваги, організація бізнесу, ринки, ресурси, структурні зміни, програми розвитку та компетенції суб'єктів зовнішньої торгівлі.

Стратегічна програма розвитку зовнішньоекономічних відносин України повинна базуватися на забезпеченні її суверенітету у світових економічних відносинах та забезпеченні її національної зовнішньоекономічної безпеки. Взаємодія зі світовою економікою базується на комплексній, гнучкій та динамічній зовнішньоекономічній політиці, основою якої є максимально можлива економічна свобода для безпосередніх виробників та експортерів товарів і послуг [35, с. 46–54].

Експорт товарів і послуг може зміцнити дипломатичні відносини та сприяти формуванню міжнародних партнерств.

У контексті розгляду фінансової підтримки податкові пільги є невід'ємною частиною стратегії ефективного фінансового управління компаніями експортно-імпортного сектору. Вони допомагають зменшити фінансове навантаження, збільшити ліквідність, залучити додаткові інвестиції, стимулювати економічне зростання та посилити конкурентоспроможність.

Фінансові ресурси, логістична інфраструктура та маркетингові стратегії мають вирішальне значення для успішної зовнішньоторговельної діяльності. Доступ до фінансування, як для обігових коштів, так і для інвестицій у модернізацію та розширення експортного виробництва, завжди був нагальною проблемою для українських компаній.

Високі процентні ставки, суворе банківське регулювання, обмежені інструменти фінансування торгівлі та загальна макроекономічна нестабільність ускладнювали залучення капіталу. Хоча міжнародні програми допомоги, такі як

програми USAID, спрямовані на полегшення доступу до кредитів для сільськогосподарських виробників, відіграли позитивну роль, вони не змогли системно вирішити цю проблему.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) можуть бути важливим джерелом капіталу, технологій та управлінської експертизи, але їх надходження є нестабільним та чутливим до політичних та економічних ризиків [37, с. 232–245].

Тому вдосконалення організаційної структури управління експортно-імпортними операціями має супроводжуватися зростанням складності. Це досягається шляхом перетворення лінійних структур на складніші, що зумовлено додаванням рівнів управління. Ця складність виникає через необхідність додаткового рівня управління, оскільки окремі відділи не можуть ефективно та одночасно виконувати покладені на них завдання, які, перш за все, пов'язані з інформацією та аналізом.

Логістична інфраструктура (стан портів, залізниць, автомобільних доріг, складських комплексів та митних терміналів) завжди була вирішальним фактором ефективності зовнішньої торгівлі. До 2022 року, незважаючи на деякі покращення, українська логістика характеризувалася низкою проблем: недостатні потужності в окремих сферах, погіршення стану інфраструктури та складні митні процедури.

Тотальна війна 2022 року завдала колосального удару по логістиці: блокада чорноморських портів, руйнування доріг, мостів та залізничних вузлів, а також перевантаження західних прикордонних переходів призвели до значного збільшення вартості та термінів доставки товарів, що серйозно вплинуло на конкурентоспроможність українського експорту, особливо товарів з низькою вартістю.

Державні стимули для експорту та імпорту також відіграють вирішальну роль у створенні сприятливих умов для зовнішньої торгівлі.

Основними перешкодами для розвитку експортно-імпоротної діяльності українських компаній протягом двадцяти досліджуваних років були як

зовнішні, так і внутрішні. Серед найбільш значних зовнішніх перешкод є [44, с. 147–153]:

1. Геополітична нестабільність та військові конфлікти: анексія Криму та війна на Донбасі з 2014 року, всеохопне вторгнення Російської Федерації у 2022 році, що призвело до територіальних втрат, руйнування виробничих потужностей, пошкодження інфраструктури, міграції населення та загального погіршення бізнес-клімату.

2. Макроекономічна нестабільність у світі та в країнах-партнерах: світова фінансова криза (2008–2009), пандемія COVID-19 (2020) та коливання світових цін на сировинні товари.

3. Торговельні бар'єри, що встановлюються іншими країнами: тарифні та нетарифні торговельні обмеження, протекціоністські заходи та складні процедури сертифікації.

4. Несприятлива зовнішньоекономічна політика окремих держав: торговельні війни та санкції, які опосередковано вплинули на Україну.

5. Ключові внутрішні перешкоди включають:

6. Внутрішня макроекономічна нестабільність: високі темпи інфляції в певні періоди, девальвація національної валюти та нестабільність банківської системи.

7. Недосконале інституційне середовище: високий рівень корупції, слабка правова система, надмірна бюрократія та часті зміни в регулюванні.

8. Проблеми з логістичною інфраструктурою: Незадовільний стан транспортних шляхів, обмежена пропускна здатність портів та прикордонних переходів, що загострилися війною.

9. Обмежений доступ до фінансування: Висока вартість позик, недостатній розвиток інструментів фінансування торгівлі та низький рівень прямих іноземних інвестицій під час криз.

10. Технологічна відсталість значної частини компаній: Знос основних фондів та низька інноваційна активність обмежують виробництво конкурентоспроможної продукції з високою доданою вартістю.

11. Сировинна структура експорту: Висока залежність від експорту товарів низького технологічного рівня (сільськогосподарська продукція, метали), що робить економіку вразливою до коливань цін на світовому ринку.

12. Недостатній розвиток маркетингових навичок та потенціалу людського капіталу для ефективної роботи на складних зовнішніх ринках.

13. Фрагментація та недостатня ефективність державної політики просування експорту.

Для узагальнення впливу різних зовнішніх та внутрішніх факторів на експортно-імпорتنу діяльність українських компаній у період 2004–2024 років рекомендується застосування комплексних методів оцінки, таких як SWOT-аналіз [56].

Цей інструмент дозволяє систематизувати сильні та слабкі сторони внутрішнього потенціалу українських компаній у контексті зовнішньої торгівлі, а також можливості та загрози, що виникають із зовнішнього середовища (Таблиця 2.10).

PEST-аналіз (політичний, економічний, соціальний та технологічний) також може бути корисним для структурування аналізу зовнішніх макроекономічних факторів. Застосування цих методів на основі зібраних даних та виявлених тенденцій дозволяє розробити цілісну картину детермінант ефективності зовнішньої торгівлі.

Аналіз показав, що експортно-імпортна діяльність державних підприємств характеризується низкою особливостей, які відрізняють її від діяльності приватних компаній. Ці особливості стосуються їхнього правового статусу, їхнього призначення, а також фінансової та регуляторної підтримки, яку вони отримують від держави.

Багато з цих факторів не діяли ізольовано, а радше підсилювали або послаблювали один одного. Загалом можна спостерігати, що внутрішні ресурси українських компаній часто були недостатньо узгоджені із зовнішніми викликами [55].

Таблиця 2.10

Зведена SWOT-оцінка впливу ключових чинників на експортно-
імпорتنу діяльність українських підприємств

Внутрішні		Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Зовнішні	Можливості (Opportunities)	- Значний потенціал у сільському господарстві та сировинній галузі. - Наявність кваліфікованої робочої сили (у певних секторах). - Адаптація деяких компаній до криз. - Географічна близькість до ЄС.	- Технологічна відсталість у багатьох галузях промисловості. - Висока енерго- та матеріалоємність у виробництві. - Структура експорту, що залежить від сировини. - Неадекватний маркетинг та управління зовнішньою торгівлею. - Обмежений доступ до довгострокового фінансування. - Високий рівень корупції та слабкі інституції.
		- SO (Стратегії використання сильних сторін для реалізації можливостей): - Збільшення експорту сільськогосподарської продукції та сировини на ринки ЄС та інші платоспроможні ринки. - Залучення прямих іноземних інвестицій для модернізації сільськогосподарського сектору та переробної промисловості. - Розвиток логістики у західному напрямку.	- WO (Стратегії подолання слабких місць шляхом використання можливостей): - Використання програм ЄС та міжнародної допомоги для модернізації та впровадження стандартів. - Залучення іноземних експертів для покращення управління зовнішньоторговельною діяльністю. - Державні стимули для експорту продукції з вищою доданою вартістю.
	Загрози (Threats)	- Угода про асоціацію та поглиблена угода про вільну торгівлю з ЄС. - Зростання світового попиту на продукти харчування. - Можливість інтеграції в глобальні ланцюги створення вартості. - Міжнародна фінансова та технічна підтримка. - Доступ до нових ринків.	- Військова агресія та геополітична нестабільність. - Глобальні економічні кризи та рецесії. - Волатильність світових цін на сировинні товари. - Торговельні бар'єри та протекціонізм в інших країнах. - Зростання конкуренції на світових ринках. - Зелена угода ЄС та інші екологічні норми.
		- ST (Стратегії використання сильних сторін для захисту від загроз): - Диверсифікація експорту (географічно та за продуктами) для зменшення залежності від окремих ринків/продуктів. - Посилення стійкості сільськогосподарського експорту до кліматичних та ринкових потрясінь. - Розвиток вітчизняної оборонної промисловості для зменшення залежності від імпорту зброї.	- WT (Стратегії мінімізації слабких місць та уникнення загроз): - Активна державна політика підтримки експортерів під час криз. - Впровадження програм підвищення енергоефективності та збереження ресурсів. - Боротьба з корупцією та покращення бізнес-клімату для залучення інвестицій навіть у періоди ризику. - Розвиток внутрішнього ринку для компенсації експортних втрат.

Джерело: розроблено автором на основі дослідження

Технологічна відсталість, сировинна орієнтація експорту, обмежений доступ до фінансування та неадекватні управлінські практики зробили багато компаній вразливими до коливань світової економіки та геополітичних потрясінь.

Водночас, українська економіка продемонструвала вражаючу адаптивність та стійкість, особливо під час кризи. Компанії були змушені освоювати нові ринки після втрати традиційних (особливо російських), реструктуризувати ланцюги поставок, оптимізувати витрати та впроваджувати нові технології та стандарти, хоча й повільно.

Висновки до другого розділу

Аналіз експортно-імпортного бізнесу – це комплексне дослідження зовнішньоторговельної діяльності компанії, спрямоване на оцінку ефективності, законності та фінансових результатів її зовнішньої торгівлі. Він включає перевірку контрактів, валютних операцій, логістики та митного оформлення з метою оптимізації витрат, збільшення прибутку та мінімізації ризиків.

Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на експортно-імпортну діяльність українських компаній дозволяє виявити кілька ключових тенденцій, позитивних зрушень та проблемних зон. Ефективність зовнішньоторговельної діяльності українських компаній розвивалася в умовах значної турбулентності, спричиненої як світовими економічними процесами, так і безпрецедентними внутрішніми та зовнішніми викликами, пов'язаними з російською агресією.

У часи війни та економічної кризи прибутковість залишається головною метою кожної компанії. Для збільшення продажів та підвищення ефективності та функціональності компанії використовують різні стратегії та методи оптимізації своєї організаційної структури та операційної ефективності, зокрема кондитерські підприємства.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

3.1. Організація обліку експортно-імпортних операцій на підприємстві

Збройний конфлікт між Росією та Україною зробив нагальною потребою спрощення митних процедур для різних категорій товарів. Це має вирішальне значення для забезпечення Збройних сил та органів територіальної оборони України додатковим захисним спорядженням та військовими ресурсами, а також для забезпечення населення продуктами харчування, ліками та іншою гуманітарною допомогою. У відповідь на ці виклики законодавчо запроваджено численні нові норми, яких повинні дотримуватися підприємства.

Враховуючи сучасний стан економіки України, надзвичайно важливо поглиблювати відносини з іноземними постачальниками та клієнтами з метою покращення якості товарів на ринку споживчих товарів, розширення його охоплення та створення можливостей для вітчизняної продукції на зовнішніх ринках [51].

Розвиток та реалізація торговельних відносин з іноземними партнерами, а також ефективне ведення експортно-імпортних операцій неможливі без науково обґрунтованого підходу до вирішення складних завдань інформаційного забезпечення, які вирішує система бухгалтерського обліку та аналізу.

Організація обліку експортно-імпортних операцій вимагає гнучкої системи, яка може враховувати специфічні характеристики кожної окремої операції. Найважливішою передумовою для обліку експортно-імпортних операцій є належне документування.

Перелік документів, необхідних для зовнішньоторговельних операцій, значно ширший порівняно з внутрішніми операціями. Організація обліку

експорту-імпорту тісно пов'язана з механізмами валютного контролю, які реалізуються відповідно до Закону України «Про валюту та валютні операції», нормативних актів Національного банку України та вимог уповноважених банків.

Валютний контроль охоплює дотримання термінів розрахунків за зовнішньоторговельними контрактами, своєчасне зарахування надходжень в іноземній валюті та належне оформлення розрахункових та відвантажувальних документів.

Під час надзвичайного стану загальний термін розрахунків за експортними операціями, встановлений Національним банком України (НБУ), становить 180 календарних днів і застосовується до операцій, що починаються 5 квітня 2022 року або пізніше. Скорочений термін у 120 календарних днів застосовується до певних товарів за специфічними кодами УКТ ЗЕД [59, с. 39–41].

Банки контролюють дотримання цих термінів, використовуючи дані бухгалтерського обліку та первинні документи, зокрема зовнішньоторговельні контракти, митні декларації, рахунки-фактури, платіжні квитанції та повідомлення SWIFT. Недотримання термінів призведе до накладення фінансових санкцій, передбачених пунктом 5 статті 13 Закону України «Про валюту та валютні операції».

Найважливіше серед них це:

- міжнародний контракт (договір), який детально означає безпечні поставки, порядок ціноутворення, валюту розрахунків, а також умови та строки платежів;
- з декларацією доведеться заплатити ціновий кордон;
- інвойс (рахунок-фактура);
- калькуляція;
- транспортна та супровідна документація (CMR-накладна, страхові поліси);

- банківські документи (паспортні, імпортно-експортні операції, виписки з валютних рахунків) [58, с. 52-60].

Усі проведення в бухгалтерії здійснюються виключно при наявності всього пакету документів – митна декларація, інвойс, CMR, євро 1. Для ведення синтетичного обліку ми використовуємо такі рахунки: 20 «Виробничі запаси», 28 «Товари», 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками», 362 «Розрахунки з іноземними покупцями», 31 «Рахунки в банках» та 64 «Розрахунки за податками і платежами».

Наразі характерним є розширення прямого експорту та імпорту. Водночас, другий метод також набуває поширення. Залежно від обраного методу експорту-імпорту виникають специфічні особливості як у первинному обліку, так і в подальшому записі завершених господарських операцій. Спочатку детальніше розглянемо облік експортних операцій.

Відсутність методичних вказівок та рекомендацій щодо застосування окремих експортно-імпортних нормативних актів уповільнює узгодження бухгалтерського обліку з міжнародно визнаними стандартами. Тому існує потреба в подальшому розвитку методології бухгалтерського обліку.

Це стосується, зокрема, експортно-імпортних операцій через їх специфічні особливості, суперечливе законодавство та неповну інформаційну базу [54, с. 140–151].

Дослідження розвитку експортно-імпортних операцій виявляє відсутність єдиного підходу до організаційно-методичного забезпечення їх обліку та аналізу, що призводить до серйозних порушень валютного, податкового та митного законодавства.

Найважливішими бухгалтерськими документами для імпорту товарів є: зовнішньоторговельний контракт, митна декларація, транспортні накладні, рахунок-фактура, підтвердження оплати за поставлені товари, підтвердження виконання, страхові поліси тощо. Імпортні операції компанії починаються з формалізації ділових відносин з іноземним партнером, тобто з укладення зовнішньоторговельного контракту.

В Україні під час укладання контрактів необхідно дотримуватися правил Інкотермс (звід правил тлумачення найпоширеніших торговельних термінів у міжнародній торгівлі). Визначення умов поставки відповідно до умов Інкотермс впливає на облік та облік транспортних витрат, а також на оподаткування [2].

Для забезпечення власника бізнесу повною та достовірною інформацією рекомендується приділяти особливу увагу аналітичному обліку платежів іноземним бізнес-партнерам та враховувати курсові різниці в бухгалтерському обліку.

Подальші бухгалтерські записи щодо придбання імпортованих товарів у ТМ «Богуславна» залежать від способу оплати, передбаченого у зовнішньоторговельному контракті: передоплата, оплата при отриманні або комбінація обох.

Завдяки ефективному управлінню експортно-імпортними процесами компанія може оптимізувати витрати, особливо на транспортування та страхування товарів, та знизити виробничі ризики шляхом диверсифікації своїх постачальників.

Компанія успішно просуває свою продукцію на зовнішніх ринках, забезпечує отримання валютних надходжень та зміцнює свої позиції в Європі. Для подальшого зростання експорту рекомендується розширювати територію поставок, впроваджувати гнучку цінову політику та контролювати валютні ризики для забезпечення стабільності фінансових результатів.

Дослідження показали, що одночасний облік експортно-імпортованих операцій у двох валютах призводить до значних спотворень собівартості, закупівельних цін та цін продажу експортованих або імпортованих товарів. Це, у свою чергу, призводить до недостовірних валових доходів та витрат, а також до неточних розрахунків результатів діяльності [20].

Ретельно підібрана бухгалтерська програма допомагає інтегрувати всі сфери бухгалтерського обліку підприємств (фінансовий облік, облік витрат та результатів діяльності, статистику, податковий облік) в єдину систему. Це дозволяє уникнути дублювання ключових показників ефективності та підвищує

ефективність та результативність використання бухгалтерської інформації в управлінні.

Розвиток ринкових відносин супроводжується зростанням значення міжнародної торгівлі для бізнесу. Це зумовлює необхідність подальшого розвитку системного підходу до вдосконалення обліку та аналізу експортно-імпортних операцій.

Нижче визначено характерні журнальні записи, які слід враховувати під час обліку доходів, отриманих від експорту товарів [64]:

1) Відображено визнання доходу від експорту:

Дт 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»

Кт 702 «Дохід від реалізації товару»

2) Відображено отримання оплати від покупців, в залежності від того, яка подія була першою:

Дт 316 «Поточні рахунки в іноземній валюті»

Кт 362 (6812) «Розрахунки з іноземними покупцями»

3) Відображено переведення коштів з розподільчого рахунку на поточний валютний рахунок:

Дт 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»

Кт 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті»

4) Одночасно з доходами від реалізації товару відображено списання його собівартості

Дт 902 «Собівартість реалізованих товарів»

Кт 287 «Товари експортовані» « Витрати, пов'язані зі збутом товару (митне оформлення, послуги навантаження, транспортування, страхування тощо), відображаються в періоді їх здійснення і враховуються на рахунку 93 «Витрати на збут».

Щодо імпорту товарів, слід зазначити, що вони обліковуються в обліку в момент їх фактичного отримання, залежно від місця зберігання, за ціною купівлі або продажу. Однак балансова вартість тих самих товарів може змінюватися

залежно від місця зберігання та договірно узгоджених умов поставки [23, с. 175–185]:

- договірна ціна, зазначена у рахунку-фактурі;
- первісна вартість плюс витрати, понесені за кордоном, включаючи митні збори, імпорتنі податки тощо.

Як і у випадку з експортованими товарами, облік імпортованих товарів суттєво залежить від визначення початкової події.

Облік операцій, пов'язаних з імпортом товарів, можна представити таким чином:

1. Відображено передоплату нерезиденту:

Дт 371 «Розрахунки за виданими авансами»

Кт 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»

У день переказу іноземної валюти компанія визнає вимогу продавця щодо оплати товару. Це означає, що згідно з міжнародною торговельною угодою нерезидент зобов'язаний поставити товар, за який вже було сплачено.

2. Облік імпортованих товарів та виникнення зобов'язань враховується для товарів, поставлених на умовах оплати:

Дт 288 «Товари імпортовані»

Кт 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» При доставленні товару на склад підприємства, доцільно перевести їх вартість з субрахунку 288 «Товари імпортовані» на субрахунок 281 «Товари на складі».

Порядок розрахунку курсових різниць та їх врахування в обліку експортно-імпортних операцій можна проілюструвати наступним чином (рис. 3.1).

Зміни в економічному середовищі, зокрема щодо засад та регулювання зовнішньоторговельної діяльності, а також підвищена потреба в інформації, вимагають термінового перегляду та вдосконалення принципів бухгалтерського обліку компаній [22, с. 60–65].

Тому під час розробки нормативних актів щодо принципів бухгалтерського обліку компаній із зовнішньоторговельною діяльністю доцільно

передбачити аналіз доходів, витрат та фінансових результатів експорту послуг за видами діяльності, для яких застосовуються різні (пільгові) правила оподаткування.

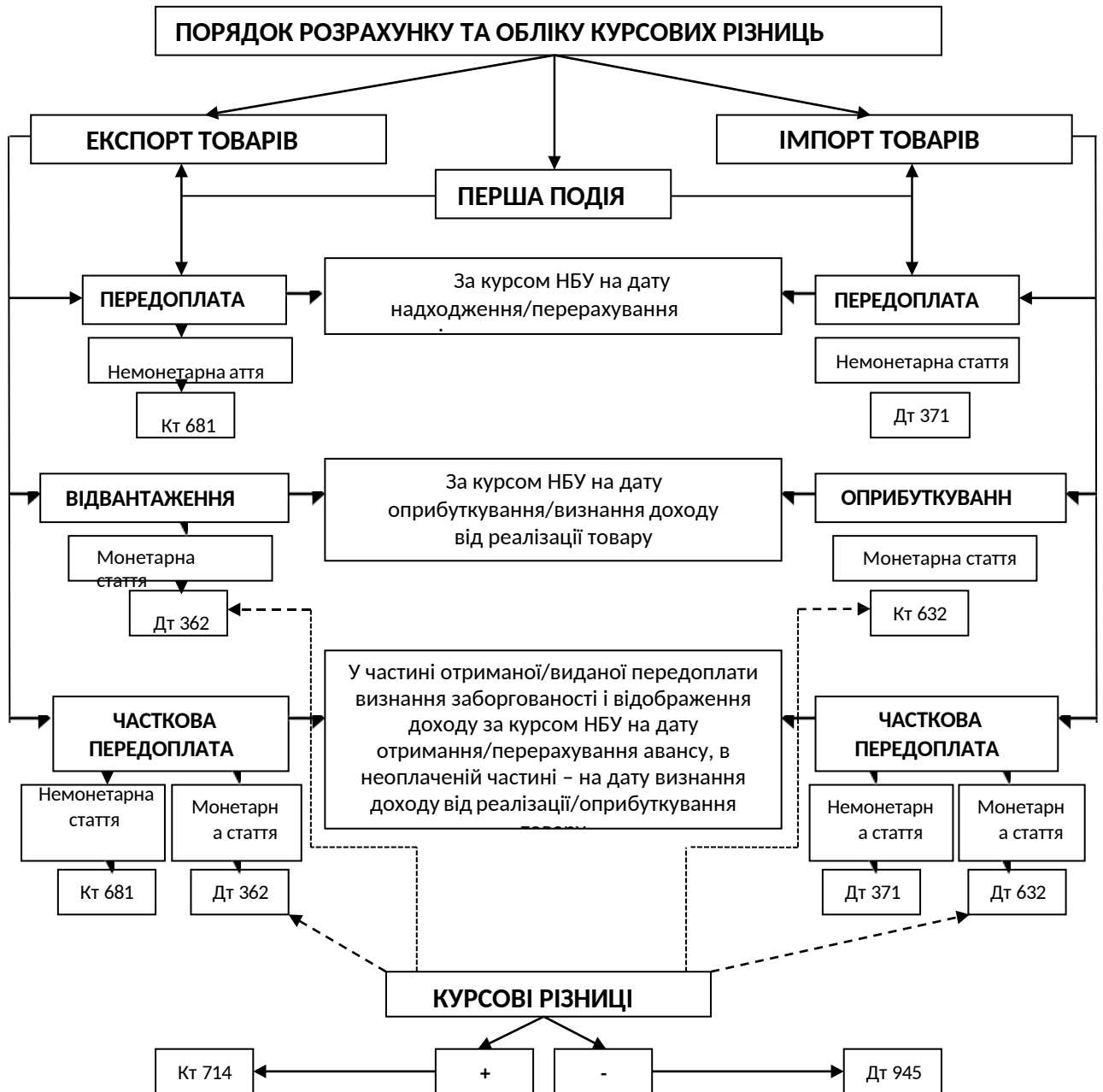

Рис. 3.1. Порядок розрахунку курсових різниць та відображення їх в обліку для експортно-імпортних операцій підприємств торгівлі

Джерело: розроблено автором на основі досліджень

Ми розглянули низку господарських операцій, пов'язаних з експортно-імпортною діяльністю, включаючи доставку та курсові різниці [46]. Наприклад, 10 січня 2025 року компанія відвантажила товари (посилки) за кордон вартістю 10 000 євро (за курсом НБУ на 15 жовтня 2025 року: 48,2354 грн = 482,354 грн). Клієнт сплатив 10 000 євро 10 жовтня 2025 року. Виникла курсова різниця (Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Бухгалтерські проведення з обліку експортних операцій

№	Господарська операція	Д-т	К-т	Сума
1	Відвантажено товар покупцю-нерезиденту (01.10.2025)	362	701	482 354 грн (10 000 євро)
2	Списано на витрати собівартість виготовлених пакетів	901	26	300 230 грн
3	Отримано оплату за ЗЕД-договором на розподільчий рахунок експортера (10.10.2025 за курсом НБУ 48,2053 грн)	316	362	482 053 грн (10 000 євро)
4	Відображено курсову різницю на дату оплати (погашення дебіторської заборгованості)	945	362	301 грн

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Розглянемо бухгалтерський облік імпорту товарів з передоплатою. 10 січня 2025 року постачальнику було здійснено передоплату в розмірі 5000 євро за банківським курсом 48,78 гривні та курсом НБУ 48,3028 гривні (табл. 3.2) [64].

Таблиця 3.2

Бухгалтерські проведення з імпортних операцій

№	Господарська операція	Д-т	К-т	Сума
1	Перерахована передоплата постачальнику (01.10.2025)	371	312	243 900 грн (5 000 євро)
2	Перераховано брокеру на митні платежі	377	311	23 874,61 грн
3	Сплачено до бюджету ПДВ при імпорті	377	311	53 016,40 грн
4	Перераховано оплату за міжнародне перевезення	377	311	15 000 грн

5	Товар оприбутковано на складі (10.10.2025 за курсом 48,7833)	281	632	243 916,5 грн
6	Взаємозалік заборгованостей із постачальником	632	371	243 916,5 грн
7	Списано транспорт, брокер та мито на первісну вартість товару	281	377	38 874,61 грн
8	Відображено позитивну курсову різницю	632	714	16,5 грн

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

У таблиці нижче проілюстровано виконання господарських операцій, пов'язаних з імпортом товарів та їх оцінкою відповідно до вимог П(С)БО 9 «Запаси» та П(С)БО 21 «Вплив зміни обмінного курсу» [64].

Тому експортно-імпортні операції вимагають комплексного та структурованого підходу до бухгалтерського обліку, оскільки вони охоплюють широкий спектр документальних, валютних та логістичних процесів. Своєчасне та точне оброблення документів забезпечує законність переміщення товарів та мінімізує ризик помилок. Дотримання міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку відіграє вирішальну роль у цьому процесі.

Підставою для оподаткування імпортних товарів (робіт, послуг) податком на додану вартість (ПДВ) згідно з податковим законодавством є їхня митна вартість, перерахована за обмінним курсом Національного банку України (НБУ) на дату подання митної декларації митним органам, з урахуванням фактично сплачених митних зборів, податків та акцизів за підакцизні товари.

У нашому випадку товари доставляються на митну територію України авіаційним вантажним транспортом. Тому на цю операцію оформлюється авіаційна накладна.

Під час імпорту товарів компанія отримує рахунок-фактуру від іноземного постачальника. Цей документ містить перелік товарів, їх вартість, формальні специфікації, умови поставки та інформацію про відправника та одержувача.

Після отримання товарів компанія звертається до свого банку за кредитом в іноземній валюті для сплати залишку. Після видачі кредиту в іноземній валюті створюється платіжне доручення для переказу коштів постачальнику, цього разу з позначкою «оплата за фактом отримання».

Для ефективного управління своїми податковими зобов'язаннями компанія веде детальний аналітичний облік. Цей облік ведеться за такими критеріями [28, с. 108–117]:

- Країни – транзакції з кожною країною експорту та імпорту реєструються окремо;

- Товари – облік ведеться для кожного найменування товару;

- Контракти – кожна транзакція призначається до певного контракту;

- Валюта – враховуються валюти, в яких проводяться розрахунки (зазвичай долари США та євро).

На практиці один і той самий товар може мати різні облікові ціни. Це пов'язано з різними умовами поставки та місцями зберігання. До собівартості продукції також додаються накладні витрати, понесені під час перетину кордону або при отриманні товарів на склад.

Імпортовані товари вважаються товарно-матеріальними запасами, оскільки вони призначені для подальшого використання у виробничому процесі або для продажу і таким чином відповідають критеріям їх класифікації як товарно-матеріальних цінностей.

Тому розуміння специфіки бухгалтерського обліку та оподаткування для компаній, що займаються міжнародною торгівлею, а також правильна організація облікового процесу в контексті цифрової трансформації з використанням сучасних технологій, значною мірою сприяє підвищенню ефективності бізнесу. Це дозволяє власникам оперативно реагувати на зміни в бухгалтерській практиці, законодавчі поправки, виявлені помилки та потенційні ризики.

Впровадження принципів організаційного обліку експортно-імпортних операцій досягається шляхом застосування відповідних методологічних

підходів. Вони забезпечують практичну реалізацію принципів бухгалтерського обліку підприємства та розробку ключових показників ефективності для фінансової звітності на основі результатів зовнішньоторговельної діяльності [31, с. 197–204].

3.2. Методичні засади обліку та аудиту експортно-імпортних операцій

Компанії можуть здійснювати зовнішньоекономічну діяльність лише за умови дотримання правил міжнародних розрахунків, оформлення контрактів, аналізу валютного ринку та правової бази для операцій з іноземною валютою як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Експорт та імпорт передбачають валютні розрахунки, митне оформлення та дотримання умов оплати з нерезидентами. Це призводить до підвищених вимог до бухгалтерського обліку та несе ризик фінансових санкцій, а також спотворення фінансових результатів у разі помилок [29, с. 79–86].

Складність обліку експортно-імпортних операцій виникає через необхідність врахування обмінних курсів, термінів передачі ризиків та можливостей, митних зборів та первісної оцінки активів, а також обліку курсових різниць відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку.

Для забезпечення власником бізнесу повної та достовірної інформації рекомендується приділяти особливу увагу аналітичному обліку розрахунків з іноземними бізнес-партнерами та обліку курсових різниць. Податковий кодекс України визначає основні правила обліку експортної виручки, визначення

витрат на імпорт товарів, а також визначення та уточнення трактування курсових різниць у звіті про прибутки та збитки.

Найважливішим моментом для обліку експортованих товарів є визначення першої платіжної події: передплата, часткова передплата або остаточний платіж.

Поступове відновлення експортно-імпортного бізнесу з 2016 року та зростання ділової активності компаній зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) призводять до збільшення незаконних операцій, що негативно впливає на економіку України. Тому необхідний посилений моніторинг міжнародної діяльності [40, с. 413–419].

Цей контроль може здійснюватися як на урядовому, так і на корпоративному рівнях шляхом проведення аудитів. Комплексна система аудиту зовнішньоторговельних операцій повинна вирішити питання податкової бази для експортно-імпортних операцій. Міжнародна торговельна практика характеризується двома методами проведення експортно-імпортних операцій, які представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Основні методи експортно-імпортних операцій

Методи	Характеристика	Переваги	Доцільність застосування
прямий експорт та імпорт (direct)	Товари постачаються безпосередньо промисловими компаніями іноземному покупцю, так само як товари закупаються безпосередньо у іноземного постачальника.	Тісніша комунікація з партнером за контрактом; - Швидке адаптування власних виробничих потужностей до потреб партнера за контрактом; Покращена орієнтація на зовнішній ринок	- при укладанні довгострокових контрактів на купівлю/продаж промислової сировини; - при експорті дорогого та великогабаритного обладнання; - при експорті стандартного обладнання через іноземні дочірні компанії; - при закупівлі сільськогосподарської продукції у фермерів; - при купівлі-продажі товарів державою.

непрямий експорт та імпорт (indirect)	Купівля та продаж товарів відбувається за участю посередників-дистриб'юторів.	- Налагоджені ділові зв'язки; Знання зовнішньої ринкової ситуації; Досвід роботи з торговим персоналом; Власна сервісна мережа	– під час продажу стандартного промислового обладнання; – під час продажу споживчих товарів; – під час продажу товарів тривалого користування; – на певних важкодоступних та маловідомих ринках; – під час запуску нових продуктів; – коли немає власної мережі дистрибуції; – якщо торгівля монополізована великими торговельними та посередницькими компаніями.
---------------------------------------	---	---	---

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Неправильне визначення бази оподаткування призводить до заниження сум податків і, отже, до зниження фінансової безпеки країни. Негативні наслідки для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності через неврегульовані податкові операції, у вигляді штрафів та спотворення фінансових показників, призводять до втрати довіри до компанії серед користувачів іноземної інформації, інвесторів та покупців.

Тому проведення аудитів зовнішньоекономічної діяльності є актуальним для підвищення економічної безпеки держави та відповідних компаній [53].

Контроль експортно-імпортних операцій – це система заходів, що забезпечують законність, ефективність та доцільність зовнішньоекономічної діяльності. Він поділяється на внутрішній та зовнішній (державний) контроль.

Внутрішній контроль є невід'ємною частиною системи управління компанією. Його метою є:

- забезпечення дотримання правових норм та внутрішніх інструкцій у зовнішньоекономічних операціях;
- захист активів від несанкціонованого використання або втрати;
- забезпечення достовірності та повноти бухгалтерської інформації;
- підвищення операційної ефективності зовнішньоекономічної діяльності;
- система внутрішнього контролю повинна включати наступне:

- розподіл обов'язків (розділення функцій замовлення, отримання, обліку та оплати);
- затвердження транзакцій (затвердження уповноваженими особами);
- документування всіх транзакцій;
- фізичний контроль запасів;
- регулярні звірки (між бухгалтерськими даними та фактичними запасами, між даними компанії та банківськими даними);
- аналіз та моніторинг ключових показників зовнішньої торгівлі.

Державний контроль здійснюється відповідними органами та включає [65]:

- Митний контроль: Перевірка законності переміщення товарів через митний кордон, правильності нарахування та сплати митних платежів, а також дотримання митних правил.

- Валютний контроль: Моніторинг дотримання валютного законодавства, своєчасного отримання валютної виручки та операцій з нерезидентами. Цей контроль здійснюється банками та Національним банком України.

- Податковий контроль: Перевірка дотримання податкового законодавства (податок на додану вартість, податок на прибуток тощо) під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Створення ефективної системи незалежного контролю має бути пріоритетом для досягнення оптимальних фінансових результатів. Загалом, під час аудиту зовнішньоекономічних операцій аудитор, на відміну від інших органів контролю, виступає діловим партнером клієнта та повинен надавати всебічну підтримку з усіх питань, пов'язаних з клієнтом, під час аудиту.

Отже, окрім своєї основної функції, аудит виконує такі завдання: коригувальні, оперативний контроль та стратегічні завдання [74, с. 91–102]:

- коригувальні завдання полягають у видачі рекомендацій щодо усунення помилок, виявлених під час коригувального аудиту;
- завдання оперативного контролю передбачають систематичний огляд господарських операцій для запобігання помилкам або обґрунтування управлінських рішень;
- стратегічні завдання полягають у підтримці розробки стратегії компанії на основі даних, отриманих під час аудиту.

Таким чином, у сучасній економічній ситуації в Україні аудит зовнішньоекономічної діяльності є важливим фактором підвищення економічної безпеки як країни, так і окремих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Ми також пояснили поняття аудиту, основні завдання аудитора, а також аудиторські процедури та їх різновиди. Зовнішньоекономічна діяльність є важливим інструментом розвитку національної економіки та, враховуючи сучасні тенденції до розширення міжнародного співробітництва, відіграє вирішальну роль у формуванні нових та існуючих зовнішньоекономічних зв'язків [1].

Специфічні особливості експортно-імпортних операцій зумовлюють необхідність використання розширеного переліку первинних документів, а також чітко організованого документообігу та контролю за його своєчасністю та дотриманням митних, валютних та податкових норм.

Удосконалення методології контролю експортно-імпортних операцій вимагає активного використання інформаційних технологій. Сучасні ERP-системи, спеціалізовані бухгалтерські програми та системи електронного документообігу дозволяють автоматизувати облікові процеси, контролювати своєчасне надходження документів, виконувати оперативний аналіз даних та виявляти відхилення [6, с. 35–39].

Використання технологій великих даних та аналітики даних відкриває нові можливості для ідентифікації ризиків, моніторингу та прогнозування операцій.

Систематизація методологічних підходів до обліку експортно-імпортних операцій залежно від умов оплати та термінів настання першої події забезпечує підвищення прозорості та достовірності облікової інформації, відстежуваність фінансових результатів та створює інформаційну основу для ефективних управлінських рішень у сфері зовнішньої торгівлі.

Майбутні дослідження мають бути зосереджені на вдосконаленні методологічних основ обліку експортно-імпортних операцій в контексті цифровізації, гармонізації національних стандартів з міжнародними вимогами та зміцненні інформаційної бази для управління зовнішньоторговельною діяльністю компаній [4].

Незважаючи на значний розвиток в бухгалтерському обліку та контролінгу, методологічні основи обліку та контролю експортно-імпортних операцій залишаються предметом дискусій та потребують подальшого вдосконалення.

Чинне законодавство не завжди забезпечує єдиний підхід до обліку та оцінки таких операцій, що може призвести до спотворень у фінансовій звітності та ускладнити прийняття управлінських рішень. Неадекватний внутрішній контроль у компаніях часто є причиною збитків, незаконного привласнення коштів та порушень законодавства [7, с. 9–12].

Тому розробка та впровадження ефективних методологічних принципів обліку та контролю експортно-імпортних операцій має вирішальне значення для забезпечення прозорості, надійності та законності зовнішньої торгівлі, а також мінімізації фінансових та операційних ризиків.

Експортно-імпортний контроль – це система заходів, спрямованих на гарантування законності, ефективності та результативності зовнішньої торгівлі. Цифровізація та впровадження сучасних інформаційних технологій у процеси обліку та контролю зовнішньої торгівлі відкривають нові можливості для підвищення ефективності, прозорості та результативності.

Автоматизація допомагає мінімізувати вплив людського фактору, скоротити час обробки інформації та покращити якість аналітичних даних для

управлінських рішень. Загалом, ефективні методологічні принципи обліку та контролю експортно-імпортних операцій не лише забезпечують дотримання правових норм, але й сприяють підвищенню конкурентоспроможності компаній, їх адаптації до динамічних умов світового ринку та сталому економічному розвитку.

3.3. Формування облікового інформаційного простору експортно-імпортних операцій підприємства в умовах цифрової трансформації

В умовах глобалізації та інтеграції України у світову економіку зовнішньоторговельна діяльність компаній є ключовим фактором їхньої довгострокової конкурентоспроможності та сталого розвитку. Поглиблення інтеграційних процесів, зміна нормативно-правової бази та реалізація цілей сталого розвитку ООН призводять до підвищених вимог з боку національних та міжнародних зацікавлених сторін щодо прозорості, підзвітності, екологічної та соціальної відповідальності компаній [4].

Центральною передумовою розробки сучасних підходів до побудови інформаційної моделі бухгалтерського обліку у сфері управління зовнішньою торгівлею є усвідомлення необхідності трансформації облікової інформації. Це означає забезпечення її прозорості, повноти та стратегічної цінності для зацікавлених сторін (рис. 3.2).

Прозорість	Повнота	Стратегічна корисність
- розкриття повного спектру інформації щодо міжнародних операцій, включаючи контрагентів, логістичні ланцюги, трансфертне ціноутворення, валютні ризики тощо; - використання однакових форматів подання (XBRL, iXBRL) та стандартизованої термінології; - забезпечення доступності звітності для різних цільових аудиторій (інвестори, кредитори, регулятори, партнери); - врахування багатомовності і специфіки міжнародного бізнес-середовища.	- поєднання фінансової, нефінансової, управлінської, податкової та митної інформації; - висвітлення екологічного та соціального впливу міжнародної діяльності; - інтеграція ESG-показників, що дають змогу оцінити відповідність діяльності підприємства принципам сталого розвитку; - розкриття ризиків і можливостей, пов'язаних з міжнародним середовищем.	- забезпечення прогностного характеру інформації, яка враховує тенденції ринку, зміну нормативного поля, коливання валютних курсів тощо; - фокус на створенні довгострокової цінності для підприємства і стейкхолдерів; - надання релевантної аналітики щодо ефективності, рентабельності та сталості зовнішньоекономічної діяльності; - інтеграція даних у систему стратегічного контролінгу, що дозволяє оцінити відповідність ЗЕД загальній бізнес-

Рис. 3.2. Вимоги до трансформації облікової інформації для потреб управління ЗЕД

Джерело: розроблено автором на основі дослідження

Інформація, отримана в процесах бухгалтерського обліку та аналізу, сягає значних обсягів. Це обґрунтовує впровадження та використання відповідного середовища (відповідного сховища даних) для збору, зберігання, обробки, аналізу та візуалізації інформації, що дозволяє власникам бізнесу приймати обґрунтовані управлінські рішення для оптимізації ефективності бізнесу [8].

Виконання зазначених вимог трансформації передбачає адаптацію традиційних бухгалтерських даних до вимог інтегрованої звітності, яка включає не лише фінансові показники, а й нефінансові аспекти сталого розвитку бізнесу.

Цифрова трансформація компаній – це процес впровадження новітніх технологій у різні виробничі та бізнес-сфери, а також комплексний розвиток продуктів і послуг.

Цифровізація дозволяє автоматично конвертувати та обробляти великі обсяги інформації та її візуалізувати для бізнес-менеджерів, що сприяє прийняттю обґрунтованих рішень. За словами дослідників, «Інформаційний розвиток сучасного суспільства ставить нові вимоги до розвитку його економічної системи та надає їй новаторського характеру завдяки використанню інноваційних технологій у сфері управління бізнесом».

Автоматизація облікових процесів є важливою складовою цифрової трансформації компаній. Вона дозволяє їм ефективніше використовувати свої ресурси та підвищувати свою конкурентоспроможність. Автоматизація облікових процесів дозволяє компаніям раціонально управляти своєю фінансовою діяльністю, що особливо важливо в умовах нестабільного економічного середовища [30].

Нові технічні можливості систематизації облікових процесів дозволяють комплексно розглянути їх функціональність. Це значно розширюється та оптимізується завдяки інноваційним технологіям.

Цифрові інновації дозволяють підвищити ефективність створення аналізів та зведених звітів, а також пришвидшити збір та обробку облікових даних, забезпечити комплексну діагностику господарської діяльності компанії та їх належне ведення.

Цифровізація бухгалтерського обліку – це процес впровадження сучасних цифрових технологій у бухгалтерський процес. Це передбачає конструктивно модифіковані методи, а також інструменти обліку та аналізу для покращення якості збору, обробки, систематизації та аналізу великих наборів даних, а також їх ведення та контролю, та створення єдиної інформаційної системи, яка відповідає потребам управління бізнесом.

Найбільш широко використовуваними цифровими технологіями в бухгалтерському обліку є такі [33, с. 96–102]:

– система ERP (планування ресурсів підприємства) – використовується для відображення бухгалтерських даних та створення бухгалтерських реєстрів. Це система для збору та структурування інформації про фінансовий стан компанії.

– електронні довідково-інформаційні системи (EIS).

– система Host-to-Host – єдине транспортне середовище для зв'язку банківських та клієнтських систем для банківських послуг.

– технології RFID (системи автоматичної ідентифікації об'єктів) – системи автоматичної ідентифікації об'єктів, що зберігають дані в транспондерах або RFID-мітках.

– системи керування базами даних (СКБД) – мови програмування та програмні засоби для створення, ведення та спільного використання баз даних між кількома користувачами.

– системи звітності через електронні канали зв'язку для передачі документів до контролюючих органів.

– електронний обмін документами;

Системи управління процесами та документами (системи електронного документообігу) для організації взаємодії співробітників та зберігання документів у компанії;

OLAP-системи – Системи аналітичної обробки даних для формування звітів, прогнозування сценаріїв та статистичних розрахунків на основі великих, складно структурованих наборів даних;

Аналітичні системи (системи бізнес-аналітики, системи аналізу даних, системи підтримки управлінських рішень, системи візуалізації даних, системи аналітичної звітності тощо) – системи для створення візуальних представлень наборів даних в інтуїтивно зрозумілому форматі, що дозволяє точніше аналізувати діяльність компанії.

Деякі інформаційно-комунікаційні технології, що використовуються компанією для обробки, перетворення, передачі, відображення та зберігання

облікової та аналітичної інформації, розглядаються як засоби облікового інформаційного простору.

Також рекомендується враховувати, що в інформаційному просторі комунікаційних засобів та каналів існує група певних програмних продуктів, налаштованих відповідно до специфіки діяльності підприємства; вони служать засобами комунікації між персоналом, що здійснює обробку, та тими, хто застосовує інформацію.

Наявність інструментів для комунікації допоможе пришвидшити доступ до послуг та гарантуватиме візуалізацію інформації. Доцільно виділити українські онлайн-сервіси бухгалтерського обліку та оплати податків.

Податковий платник. Це допомагає ІП вести облік та вчасно сплачувати податки. Працює вже понад 10 років. На сайті є електронна звітність, довідник реквізитів для сплати ЄП та ЄСВ для всіх регіонів, навчальні відео з користування сервісом, ключові податкові форми для індивідуальних підприємців. Також доступний податковий календар для індивідуальних підприємців на рік (без працівників та з ними).

iFin. Сервіс для юридичних осіб, індивідуальних підприємців, а також бухгалтерських компаній. Працює на ринку з 2011 року. Дозволяє подавати звіти до Державної податкової служби, Державного казначейства, Державної служби статистики, Пенсійного фонду та Фонду соціального страхування. Дані можна імпортувати з різних бухгалтерських програм.

Fairo. Сервіс управління індивідуальним підприємництвом для фрілансерів, що підтримується Raiffeisen Bank International. Система YouControl та проект Liga Report також є партнерами. Fairo – це мобільний додаток для iOS та Android, який дозволяє інтеграцію рахунків monobank та PrivatBank. Доступні українська та англійська версії. Він створює рахунки-фактури за хвилину, ви можете створювати та надсилати податкові звіти лише за кілька кліків, а також нагадування про терміни. Програму можна завантажити безкоштовно.

БУХГАЛТЕР. Повна онлайн-бухгалтерія для приватних фірм, індивідуальних підприємців та ТОВ, створена у 2018 році. Програма дозволяє створювати, зберігати та друкувати первинні документи, вести бухгалтерський облік, розраховувати заробітну плату співробітників, податки та готувати електронну звітність. Перші 30 днів роботи безкоштовні, після чого стягується плата.

Формування інформаційного простору бухгалтерського обліку торговельних підприємств стверджує наявність ефективних облікових, аналітичних та управлінських систем. Бухгалтерська служба підприємства повинна не лише відображати облік діяльності, а й забезпечувати достовірні зведені (звітні) дані та швидкий доступ до бухгалтерських даних певних користувачів системи управління. Важливу роль у цьому відіграє ефективна організація документообігу на підприємстві. На цьому моменті наголошується в довідці [39, с. 50-58].

Враховуючи специфіку процесу документування та обліку експортно-імпортних операцій торговельних компаній, що працюють на зовнішньому ринку, нами запропоновано модель облікового інформаційного простору таких компаній. Ця модель розглянута на рис. 3.3.

Запропонована модель формує простір облікової інформації для торговельних підприємств у зовнішньоторговельній діяльності та здійсненні експортно-імпортних операцій між торговельними підприємствами, шляхом оптимізації облікової інформації та налаштування ефективного зв'язку між обліковою та управлінською системами підприємства.

Головним завданням інформаційного простору бухгалтерського обліку на підприємстві є оптимізація аналітики та прийняття на основі отриманих даних збалансованих та ефективних управлінських рішень.

Рис. 3.3. Модель облікового інформаційного простору суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: розроблено автором на основі дослідження

З урахуванням сучасних викликів та тенденцій ключовими завданнями обліку зовнішньоекономічної діяльності є [41, с. 133-138]:

- здійснювати постійний, поточний, пов'язаний та документований нагляд за економічними процесами та операціями у сфері зовнішньоекономічної діяльності, гарантуючи таким чином точність та повноту інформації щодо економічних ресурсів, грошових коштів та джерел їх формування;

Своєчасність та достовірність інформації про торгівлю, доходи, витрати, фінансові результати, курсові різниці, стан розрахунків з іноземними контрагентами, обов'язкові платежі та відрахування за зовнішньоекономічну

діяльність визначатимуть, наскільки ефективною може бути запропонована система в управлінні організацією.

Система також повинна надавати інформацію для формування інформаційної бази управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, яка охоплює планування, організацію, аналіз, стимулювання, регулювання та контроль міжнародних операцій.

- ~ підготовка фінансової та нефінансової звітності для потреб зовнішніх користувачів, яка відповідає вимогам інтегрованої звітності, та своєчасне надання відповідної інформації зацікавленим сторонам;

- ~ забезпечення контролю за збереженням товарно-матеріальних цінностей та активів в іноземній валюті відповідно до вимог валютного та митного законодавства для забезпечення фінансової безпеки підприємства;

- ~ облікова інформація, що використовується в системі звітності та відображає комплексний вплив зовнішньоекономічної діяльності на економічні, екологічні та соціальні аспекти бізнес-моделі;

- ~ управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності (валютними, політичними, логістичними, регуляторними) та підтримка підприємства в адаптації до глобальних викликів та стратегічного розвитку в контексті цілей сталого розвитку [49].

Отже, бухгалтерське забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю є не лише інструментом фіксації фактів господарських операцій, а й важливим механізмом формування стратегічної інформації, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємства на міжнародному рівні та впровадженню принципів сталого розвитку.

В умовах зростання вимог щодо прозорості та відповідальності з боку зацікавлених сторін у сфері зовнішньоекономічної діяльності, модернізація системи бухгалтерського обліку шляхом інтеграції принципів інтегрованої звітності та сталого розвитку має першочергове значення для забезпечення ефективного управлінського впливу. Іншими словами, облік зовнішньоекономічної діяльності має трансформуватися з тактичного підходу

на стратегічний інструмент, що забезпечує прозорість, відповідальність та підвищення довіри у світовому середовищі.

Висновки до третього розділу

Надійність обліку експортно-імпортних операцій залежить від документації. Правильне відображення зовнішньоекономічних операцій у фінансовій звітності є вкрай важливим для оцінки фінансового стану фірми та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Принципи бухгалтерського обліку та офіційний обмінний курс забезпечують достовірність фінансової інформації.

Належний облік експортно-імпортних операцій повинен відображати чітко визначену облікову політику компанії, яка визначає методи визнання доходів і витрат, оцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті, курсових різниць та організації аналітичного обліку відповідно до вимог національних правил бухгалтерського обліку.

Ефективні принципи методології бухгалтерського обліку та аудиту експортно-імпортних операцій повинні, таким чином, забезпечувати не лише законність впроваджених заходів, а й підвищення конкурентоспроможності підприємств в динамічних умовах світового ринку та їхній сталий розвиток.

Незважаючи на значний прогрес у сфері бухгалтерського обліку та контролю, методологічні принципи бухгалтерського обліку та контролю для підтримки експортно-імпортних операцій залишаються предметом дискусій та потребують подальшого вдосконалення.

Цифрові технології значно спрощують бухгалтерський облік, оптимізують трудомісткі та подібні завдання, з якими бухгалтери справляються щодня, та підтримують прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Ці технології звільняють час бухгалтерів, менеджерів та керівників для більш аналітичної роботи, що, безсумнівно, позитивно впливає на ефективність та продуктивність компанії.

РОЗДІЛ 4. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

4.1. Пропозиції та напрями удосконалення обліково-аналітичних та контрольних аспектів експортно-імпортних операцій підприємства в умовах військових дій

Процес продажу товарів є важливим, оскільки кінцевий результат діяльності підприємства залежить від правильного ведення бухгалтерського обліку та оподаткування. Для своєчасного запобігання помилкам в бухгалтерському обліку та оподаткуванні, що стосуються процесів закупівлі, зберігання та продажу товарів, на торговельних підприємствах виділено відділ внутрішнього аудиту.

Особливу увагу слід приділяти експортно-імпортним торговельним операціям, оскільки вони мають свої особливості бухгалтерського обліку та специфічні умови оподаткування. Вони також потребують систематичного контролю.

Вищезгадане дослідження еволюції обліку експортно-імпортних операцій суб'єктів господарювання виявляє відсутність єдиного підходу до забезпечення їх обліку та аналізу, що призводить до серйозних порушень валютного, податкового та митного законодавства.

Таким чином, це вимагає вдосконалення бухгалтерського обліку у зовнішньоекономічній діяльності шляхом його оптимізації як провідної інформаційної бази для прийняття ефективних управлінських рішень, що відповідають сучасним економічним умовам.

Удосконалення облікових, аналітичних та контрольних аспектів зовнішньоекономічної діяльності у воєнний час вимагає: адаптації облікової

політики (кризові резерви, курсові різниці), оцифрування документообігу (електронні митні декларації), автоматизації аналізу логістичних ризиків, посилення контролю за валютними розрахунками. Головне – перехід до оперативного обліку в режимі реального часу для мінімізації впливу форс-мажору.

Фірми, що виходять на світовий ринок сьогодні, стикаються з надзвичайно конкурентними умовами. Щоб залишатися на плаву та досягати успіху в таких умовах, фірми повинні використовувати маркетингові можливості.

Більшість експортно-імпортних операцій на світовому ринку здійснюються на основі ефективної маркетингової політики. Вважається, що понад 75% комерційних невдач відбуваються через помилки в маркетинговій політиці. Міжнародний маркетинг є однією з важливих функцій підприємства в системі зовнішньоекономічної діяльності [18].

Бухгалтерський облік є основною інформаційною системою для прийняття управлінських рішень у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Документування експортно-імпортних операцій оформлюється на всіх етапах здійснення зовнішньоекономічних операцій і гарантується достовірністю даних, що відображаються в бухгалтерському обліку.

Система документування зовнішньоекономічної діяльності потребує вдосконалення на початковому етапі операції, внаслідок невизнання в бухгалтерському обліку окремих витрат на діяльність, пов'язану з підготовкою до укладання зовнішньоекономічних контрактів.

Усі питання відображення в бухгалтерському обліку експортно-імпортних операцій мають бути прописані в наказі про облікову політику. Формування облікової політики підприємства у сфері зовнішньоекономічної діяльності, вибір комплексу елементів облікової політики для конкретних об'єктів бухгалтерського обліку та звітності повинні бути чітко підпорядковані стратегічній меті підприємства.

ТМ «Богуславна» працює з постачальниками, які використовують форму оплати, відому як акредитив. Це зобов'язання банку, яке надається на прохання клієнта, сплатити кошти третій стороні після того, як одержувач платежу передає його банку, що виконує акредитив, як зазначено в умовах акредитива. Останній факт визначає використання такої форми оплати, оскільки банківські форми легко заповнювати, а комісія за невеликі транзакції є незначною.

Для підвищення ефективності експортно-імпортних операцій компанії може бути рекомендовано створити відділ зовнішньоекономічних зв'язків підприємства як його структурний підрозділ та підпорядкувати його комерційному директору.

Військові дії скоригували експортну логістику, що зумовило необхідність використання нових транспортних шляхів, оскільки чорноморські порти були заблоковані. Значну допомогу в цьому питанні надала Польща, відкривши більше можливостей для транспортування продукції, але у 2024 році ситуація дещо погіршилася [67, с. 250-263].

Зовнішньоекономічна діяльність досліджуваного підприємства тісно пов'язана з транспортним сервісом, одним з найважливіших елементів системи організації експортно-імпортних операцій. З цього аналізу обґрунтовано, що транспортні витрати підприємства зростають, що певним чином негативно впливає на ефективність діяльності підприємства.

Тому важливим завданням для підвищення ефективності експортно-імпортової діяльності компанії є вдосконалення її транспортно-логістичної діяльності; зокрема, на основі вибору найвигідніших маршрутів для міжнародних вантажних перевезень; укладання угод про співпрацю з іноземними транспортно-експедиторськими компаніями.

Логістична оцінка в контексті експортно-імпортової діяльності передбачає, що під час планування організації транспорту та логістичного забезпечення повинна застосовуватися методологія аналізу, яка оптимізує задані процеси та оцінює ефективність прийнятих рішень. Система оптимізації орієнтована на оперативне виявлення резервів, зокрема організаційних

факторів, таких як матеріальні, транспортні, інформаційні, складські, сервісні тощо.

Попит на міжнародні автомобільні перевезення нижчий за пропозиції перевізників на ринку міжнародних транспортних послуг. У період кризи ця ситуація посилюється тим, що, як правило, ставки перевезень постійно знижуються, тоді як вартість перевезень зростає.

Міжнародні українські перевізники також зіткнулися з проблемами з візами, обмеженнями на імпорт палива в напрямку Західної Європи, недостатньою кількістю дозволів на перевезення вантажів до інших країн, митними бар'єрами тощо [10].

Можливість укладання угоди про співпрацю з іноземними транспортно-експедиторськими компаніями полягає у побудові ефективної системи комунікації з іноземними партнерами; організації та впровадженні нових послуг на міжнародному ринку; досягненні певних економічних результатів з партнерами. Співпраця з іноземною компанією сприятиме покращенню діяльності компанії, зокрема, наданню запрошень для віз водіям, пришвидженню вантажних та митних операцій, вирішенню спірних та юридичних питань, а за необхідності організації перевезень та забезпеченню своєчасного відвантаження товарів тощо.

Чим кращою буде бухгалтерська та аналітична допомога з точки зору точності, ефективності та прозорості, тим ефективнішим буде управління зовнішньоекономічною діяльністю. Швидка цифровізація бізнес-процесів зробила традиційні методи бухгалтерської та аналітичної роботи неефективними, оскільки вони не забезпечують обробку великих обсягів даних у режимі реального часу, пов'язані з високими ризиками та вимагають складних міжнародних операцій.

В умовах зміни правил експортно-імпортних операцій підприємства повинні мати достовірну інформацію та успішно налагоджувати бізнес. Деталізація всіх даних про експортно-імпортні операції дозволить своєчасно отримувати інформацію, оперативно контролювати всі етапи руху товарів,

обсяг доходів та обсяг витрат — все це визначатиме здатність успішно приймати рішення щодо наступних обсягів таких операцій [17, с. 471-476].

Для повної доступності та своєчасного використання цієї інформації необхідно вести облік не лише відповідно до національних стандартів, а й застосовувати набутий у цій діяльності міжнародний досвід.

Для належного ведення зовнішньоекономічної діяльності необхідно розробити стратегічні цілі, а аналіз провести ще до виходу на зовнішні ринки (Таблиця 4.1).

Таблиця 4.1

«Стратегічні цілі та шляхи реалізації»

Стратегічні цілі	Шляхи реалізації
1. Розвиток інфраструктури відповідно до потреб та вимог партнерів	Забезпечення працездатності існуючого обладнання та машин
2. Розробка заходів щодо забезпечення інтеграції в систему європейських країн	Забезпечення інфраструктури для підтримки партнерів, успішна співпраця з іноземними клієнтами для збільшення продажів продукції та впровадження нових послуг.
3. Зниження вартості товарів та послуг	Впровадження електронної системи закупівель для зменшення витрат на закупівлі
4. Створення належних умов для професійного розвитку працівників	Забезпечення передумов для обов'язкової професійної підготовки

Джерело: сформовано автором на основі дослідження

Вихід компанії на зовнішній ринок породжує проблеми з інформаційним забезпеченням. Вирішальним етапом підготовки експортно-імпортних операцій є пошук інформації.

У зв'язку з активізацією самостійного виходу вітчизняних бізнес-структур на зовнішній ринок, фірми цікавляться іноземними компаніями, ринками, системами ціноутворення, стандартами якості продукції та виробництва, інноваційними заходами.

Напрямки для покращення обліку та контролю [42, с. 197-203]:

- Цифровізація та документообіг: Перехід на електронний документообіг (ЕДО) з партнерами для пришвидшення підписання контрактів, актів та митних декларацій — все це особливо важливо в умовах логістичних перебоїв.

- Удосконалення облікової політики: Зміни в порядку облікової політики з урахуванням особливостей воєнного часу: переоцінка валютних коштів, визнання витрат на вимушений простій або зміни маршрутів доставки.

- Валютний контроль: Захід, який необхідно вжити для дотримання умов платежів, оскільки навіть порушення таких умов, спровоковані військовими діями, можуть призвести до штрафів, хоча НБУ вже послабив їх.

- Оптимізація митного оформлення: Використання процедур спрощеного митного оформлення, встановлених державою для підтримки потоку імпорту/експорту.

Контроль логістики: Створіть субрахунок для додаткових логістичних витрат на пошук нових маршрутів доставки та витрат на страхування в зонах ризику.

Система контролю повинна бути структурована таким чином, щоб забезпечити її інтеграцію в загальну систему управління. На основі даних внутрішнього контролю аналізуються ризики, яким піддаються підприємства, а потім розробляються заходи щодо їх запобігання в майбутньому, оскільки контроль повинен здійснюватися не лише для встановлення фактів відхилень та помилок в бухгалтерському обліку, але й для розробки відповідних інструментів для закріплення позитивних факторів та можливої мінімізації ризиків, а також для встановлення успішної комунікації між усіма підрозділами підприємства, що, своєю чергою, забезпечує ефективне здійснення зовнішньоекономічної діяльності [59].

Оскільки система розрахунків за імпортними операціями є досить складною, перевірку необхідно проводити безперервно, щоб уникнути помилок у процесі проведення контрольних дій. Для тих операцій, які не становлять високого ризику виявлення недоліків, контроль може здійснюватися вибірково.

Основними способами вдосконалення діяльності у сфері зовнішньоекономічної діяльності є:

- можливість своєчасного отримання інформації про зміни в законодавстві;
- налагодити тісний зв'язок між державними органами, що займаються контролем та законодавством, для забезпечення ефективної роботи відділу, що займається зовнішньоекономічною діяльністю, на кожному підприємстві;
- проаналізувати фактори та ризики таких операцій;
- забезпечити правильне та своєчасне відображення операцій в системі бухгалтерського обліку;
- розробити заходи, що сприяють розширенню обсягів експортно-імпортних операцій;
- гарантувати своєчасне відображення інформації у звітності, проводячи її аналіз для оцінки ефективності діяльності [77].

Використання цих заходів допомагає компаніям мінімізувати вплив військових ризиків та забезпечити стабільність зовнішньоекономічної діяльності.

Досягнення цих цілей тісно пов'язане з ефективним функціонуванням організації та економічної системи, яка, як було визначено раніше, являє собою багатогранний комплекс фактичних заходів, економічних та організаційних інструментів, методів і регуляторів управління, а також управлінських рішень, що забезпечують досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства.

Політичний аспект є важливим у розвитку експортно-імпортової діяльності, що відображається в діяльності урядів, міжнародних відносинах та політичних стратегіях. Політичний аспект є невід'ємною частиною національних та міжнародних стратегій, які враховують інтереси країни, геополітичні фактори, а також стратегічну безпеку та зовнішньополітичні відносини.

Політичні стратегії також повинні бути спрямовані на відкриття та розширення експортних ринків, щоб зменшити будь-яку залежність від окремих країн чи регіонів, що також сприятиме диверсифікації ринку. Диверсифікація – це один із способів зменшення ризику та залежності від певних ринків багатьма великими міжнародними компаніями, оскільки це допомагає їм зменшити ризики та залежність від певних ринків.

Торговельні угоди між країнами слугують ілюстрацією впливу факторів політичного аспекту на розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання державного сектору, які зазвичай відіграють головну роль в укладенні таких угод. Експорт товарів і послуг може створювати міцніші зв'язки між країнами та сприяти формуванню міжнародних партнерств.

Це означає, що основними рисами політичного контексту особливостей розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання державного сектору є: орієнтація на досягнення геополітичних (стратегічних) інтересів країни, диверсифікація ринків, досягнення безпеки енергопостачання та інших стратегічних напрямків, а також зміцнення зовнішньополітичних відносин.

Фінансові механізми, що підтримують цю діяльність та стосуються стратегічних напрямків політики країни, є не менш важливими, ніж політичне середовище, яке створює особливості розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання державного сектору.

Підтримка уряду або спеціалізованих фінансових установ включає позики, кредитні гарантії, податкові пільги, інфраструктуру та інші форми фінансування для стабілізації та розвитку експортно-імпоротної діяльності, підтримки стратегічних проектів та досягнення соціально-економічних цілей, встановлених урядом [68].

У світі є багато країн, які мають власні експортно-імпортні банки, що надають послуги з кредитних гарантій, позик та страхування ризиків, а також іншу фінансову підтримку експортерам та імпортерам.

У дослідженні фінансового забезпечення невід'ємною частиною стратегії ефективного фінансового управління суб'єктами господарювання у сфері експортно-імпоротної діяльності є також податкові пільги, які зменшують фінансове навантаження та підвищують ліквідність шляхом залучення додаткових інвестицій та стимулювання економічного зростання та їх конкурентоспроможності.

Отже, регулювання та контроль створюють специфічне середовище для зростання експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання. Головне,

щоб законодавча підтримка та пільги були спрямовані на створення сприятливих умов для їхньої діяльності на міжнародному ринку.

Еволюція експортно-імпортової діяльності суб'єктів господарювання є невід'ємною частиною економічної стратегії країни, оскільки вона сприяє збільшенню експорту та імпорту. Однак для досягнення економічної безпеки та сталого розвитку виконуються й більш стратегічні завдання [75].

Для підвищення ефективності необхідно продовжувати державну підтримку, законодавчу базу та міжнародну співпрацю. Державну підтримку потрібно покращити, а законодавчу базу – розширити разом із міжнародною співпрацею.

4.2. Адаптація новітніх технологій удосконалення обліку, аналізу і аудиту експортно-імпортних операцій до умов функціонування підприємства

Сучасний світ характеризується нестабільністю на міжнародних фінансових та товарних ринках, що створює додаткові ризики для зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Ризики коливань обмінних курсів, політичних змін та торговельних санкцій вимагають постійного коригування методологічних принципів бухгалтерського обліку підприємств, щоб можна було швидко реагувати на зміни зовнішньоекономічної кон'юнктури.

У сучасних реаліях управління підприємством суттєвим є погіршення умов для здійснення всіх операцій зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Зі зростанням цін на паливо, сировину та енергоносії маржа готової продукції значно скорочується, а ціна на готову продукцію зростає, що може негативно вплинути на потенційну співпрацю з іноземними партнерами [10].

Бухгалтерський облік слугує основою для підготовки фінансової звітності фірми та засобом як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів — інвесторів, кредиторів, митних органів та інших зацікавлених сторін.

У процесі економічної трансформації під впливом цифровізації зростає значення якісної аналітичної підтримки управлінських рішень, насамперед у бухгалтерському обліку та аудиті. Для обґрунтованої оцінки фінансової ефективності підприємства необхідно мати не лише достовірну бухгалтерську інформацію, але й ефективні інструменти для її обробки, інтерпретації та практичного застосування в контексті сучасних вимог управління.

Також цифрові технології в процесі бухгалтерського обліку на підприємстві несуть із собою загрози та необхідність підготовки та використання додаткових ресурсів. Однією з основних загроз є залежність можливості роботи від наявності електроенергії, зв'язку та доступу до Інтернету. Без цього використання комп'ютерів, додатків та програмного забезпечення стає неможливим [30].

Ця проблема стала дуже актуальною за сучасних економічних умов в Україні, які характеризуються ризиками форс-мажору, пошкодження енергетичної системи країни та каналів зв'язку. Серйозні виклики виникають через загрози конфіденційності, ризик хакерських атак, втрату інформації, пошкодження даних та проблеми з доступом до інформації.

За умов зберігання інформації в хмарних середовищах та на електронних пристроях вкрай важливо підвищити надійність системи безпеки та захисту даних, застосовувати додаткові методи шифрування та створювати резервні копії даних для захисту від втрати або пошкодження.

Крім того, цифровізація передбачає значні інвестиції, оскільки впровадження та підтримка цифрових технологій пов'язані з фінансовими витратами через високу вартість спеціалізованого програмного забезпечення та ліцензій.

Інноваційна трансформація обліково-аналітичного забезпечення ІД підприємств полягає в застосуванні методів прогностного аналізу, моделювання ризиків, штучного інтелекту та нейронної мережі для оцінки динаміки ринкових показників.

Сучасне обліково-аналітичне забезпечення ІД передбачає візуалізацію змін показників та сценаріїв (аналіз «Що якщо») під час змін обмінного курсу або митних тарифів та оцінку ключових показників ефективності (KPI) ІД.

Існуючий методичний підхід можна вдосконалити для ефективної інноваційної трансформації обліково-аналітичного забезпечення електронної ідентифікації підприємств в умовах цифровізації, виділивши три етапи згаданої трансформації:

52

Етап I. Репрезентативно-когнітивний. На цьому етапі збираються та упорядковуються всі необхідні дані, формується інформаційна база з використанням матеріалів Державної служби статистики України, Світової організації торгівлі (СОТ), Національного банку України, Міністерства економіки, екології та сільського господарства України тощо.

Етап II. Прогностно-моделюючий. Переважно ретроспективний обліково-аналітичний засіб перетворюється на прогностний (прогностичний).

Етап III. Оцінка результатів та стратегічне планування (Параметри D). Результати підсумовуються для формування стратегічних програм розвитку, підтримки експортного потенціалу та прийняття ефективних управлінських рішень. Впроваджується механізм зворотного зв'язку.

Необхідно враховувати еволюцію технологічної складової EID. Використання блокчейн-технологій має багато переваг в обліково-аналітичному забезпеченні EID. Зокрема, під час контролю трансфертного ціноутворення можна реалізувати створення єдиної децентралізованої системи для детального обліково-аналітичного моніторингу операцій, своєчасного реагування на ризики та формування надійної бази даних у межах заданих параметрів.

Цифровізація України має великий потенціал, але все ще стримується багатьма негативними факторами. Низька технологічна готовність підприємств, висока капіталомісткість впровадження інновацій, зростання кіберризиків, дефіцит кваліфікованого персоналу та невідповідність національної нормативно-правової бази міжнародним стандартам – деякі з цих факторів.

Для підприємств з електронним ідентифікуванням (EID) впровадження рішень ERP, BI та AI допоможе скоротити час обробки інформації, підвищити точність прогнозування валютних ризиків та пришвидшити прийняття управлінських рішень в умовах динамічних змін на світових ринках. Розвиток IT сприятиме цифровізації облікових та аналітичних процедур шляхом їх інтеграції в ERP-систему (SAP, Oracle, Odoo, Microsoft Dynamics тощо) [59].

Він об'єднує в єдиній базі даних усі відділи (бухгалтерію, склад, логістику зовнішньоекономічної діяльності, персонал) та автоматизує формування рахунків-фактур, контроль взаєморозрахунків з іноземними бізнес-партнерами, облік курсових різниць тощо.

Інструменти аналітики в бухгалтерському обліку та аудиті є невід'ємною частиною системи управління підприємством, за допомогою яких забезпечується не лише оцінка поточного фінансового стану, але й приймаються сприятливі управлінські рішення.

Нові шляхи підвищення ефективності таких інструментів з'явилися з розвитком цифрових технологій, що особливо важливо для підприємств, які намагаються адаптуватися до сучасних цифрових економічних вимог та умов. Водночас ефективне функціонування таких інструментів може бути досягнуто лише шляхом врахування кількох практичних аспектів, які можуть бути реалізовані в умовах цифрової економіки [76].

Сучасна цифрова трансформація бухгалтерського обліку завдяки використанню інноваційних IT-рішень дозволяє забезпечити швидке отримання даних та їх інтеграцію з бізнес-аналітикою, а також формування звітних форм у режимі реального часу.

Не менш важливим завданням є забезпечення безпеки та захисту даних під час роботи з аналітичними платформами. Оскільки цифрова трансформація призводить до збільшення кількості кіберзагроз, питання безпеки є критичним.

Для забезпечення цілісності та надійності фінансової інформації пропонується впроваджувати сучасні методи захисту даних, такі як шифрування, багаторівневий доступ та регулярні аудити безпеки. Важливо також зазначити, що в контексті цифрової трансформації в економіці питання постійного навчання персоналу стає все більш актуальним. Ефективне застосування новітніх аналітичних інструментів передбачає, що спеціалісти володіють не лише технічними навичками, а й розвивають здатність критично сприймати та інтерпретувати дані, з якими вони працюють.

Тому організація систематичних курсів підвищення кваліфікації та спеціалізованої підготовки стає однією з невід'ємних умов продуктивної роботи персоналу з новими технологіями та мінімальної ймовірності помилок у процесах обробки та аналізу інформації.

Отже, інструменти, що визначають цифровізацію облікових та аналітичних процесів, такі (76):

- ERP-системи, де дані фінансового обліку та управлінського обліку інтегровані в одне інформаційне середовище;
- хмарні сервіси (QuickBooks, Xero), в яких зберігаються та обробляються дані для підвищення їхньої надійності, тим самим створюючи умови для своєчасного формування автоматизованих аналітичних звітів;
- інтелектуальні аналітичні платформи (Excel, Power BI, Tableau, Zoho Analytics), на яких візуалізується динаміка показників, моделюються сценарії та інтерактивно відстежуються ключові показники ефективності.

Особливу увагу приділено побудові концептуальної моделі прогнозування та моделювання інноваційної трансформації обліково-аналітичного забезпечення ІД підприємств.

Здійснення експортно-імпортних операцій суб'єктами господарювання забезпечує реалізацію економічної політики кожної держави, сприяє

встановленню тісних партнерських відносин з різними контрагентами, залучає іноземну валюту до країни та забезпечує позитивне сальдо платіжного балансу. Тому зовнішньоекономічні операції повинні бути належним чином відображені в бухгалтерському обліку, що забезпечується автоматизацією облікового процесу за допомогою різних інформаційних систем, зокрема ІС «BAF».

Реєстрація комерційних відносин між продавцем-нерезидентом та покупцем-резидентом України відповідно до чинного законодавства здійснюється за допомогою договору, реквізити якого вносяться до інформаційної системи «BAF» під час заповнення довідника «Постачальники».

Для автоматизованого формування інформації про укладення договору з нерезидентом у програмі формується угода контрагента — вона повинна містити ці реквізити.

Отже, автоматизація документального оформлення імпорتنих операцій передбачає реєстрацію рахунку-фактури в меню «Документи», «Закупівлі», «Рахунки-фактури на оплату постачальникам». Після цього поступово вводяться реквізити інших документів, а саме платіжні доручення на оплату вартості імпортованих товарів, розрахунки з бюджетом за ПДВ та митними зборами, розрахунки з кредиторами [2].

У меню «Документи», «Закупівлі» формується документ «Придбання товарів та послуг», який є рахунком-фактурою продажу. Також необхідно сформувати документ «Придбання додаткових витрат» на витрати, пов'язані з придбанням імпорتنих товарів, такі як вартість лабораторних досліджень, перевірки товарів, вартість послуг міжнародного транспорту, вартість терміналу тощо. Найбільше значення має підготовка документа «IMD для імпорту».

Усі вищезазначені документи у своїй структурі підпорядкування стосуються рахунку-фактури на оплату постачальнику. На нашу думку, скорочення переліку додаткових документів для митного оформлення товарів є необхідністю та моментом, що пришвидшить їх митне оформлення — і великим кроком до більш прозорого електронного декларування з меншим ризиком корупції.

Оцінка результатів та стратегічне планування базуються на узагальненні та обробці результатів попередніх етапів. Важливою складовою є прогностичний аналіз шляхом економіко-математичного моделювання сезонних коливань, характерних для конкретних товарних груп.

Інноваційна трансформація обліково-аналітичних систем у глобальному контексті має низку багатовекторних обмежень, незважаючи на значний потенціал:

- соціально-економічні ризики – поглиблення цифрової нерівності, витіснення традиційних бізнес-моделей та загроза структурного безробіття через автоматизацію низькокваліфікованої праці;

- технологічні та безпекові загрози – вплив кібератак на критичну інфраструктуру, відсутність прозорості в алгоритмах штучного інтелекту та гостра нестача фахівців з бухгалтерського обліку та аналізу, компетентних у науці про дані;

- інституційні та правові перешкоди – невідповідність темпів технологічного прогресу та правового регулювання, що призводить до проблем у цифровому суверенітеті, транскордонному оподаткуванні.

Створення або значне посилення відділів внутрішнього аудиту на фірмах має першочергове значення для забезпечення ефективності контролю за експортно-імпортними операціями, особливо з огляду на зростаючу складність зовнішньоекономічної діяльності. Тому належне організаційне забезпечення функціонування внутрішнього аудиту є необхідною умовою для успішного виконання його діагностичних та захисних функцій.

З огляду на динаміку міжнародного бізнес-середовища та постійні зміни в законодавстві, існуюча система внутрішнього аудиту повинна бути системно розвинена. Це дозволить їй виконувати свої функції в повному обсязі — забезпечуючи комплексний контроль та надаючи якісну інформацію для прийняття управлінських рішень.

Ще одним суттєвим елементом забезпечення ефективності будь-яких удосконалень у системі внутрішнього аудиту зовнішньоекономічної діяльності є

забезпечення належного документування на всіх етапах та результатів контрольних процедур.

«Документування результатів внутрішнього контролю зовнішньоекономічної діяльності в умовах ризику складається з двох груп документів: робочі документи суб'єктів внутрішнього контролю за результатами перевірки зовнішньоекономічних операцій в умовах ризику; підсумкові зведені документи, складені на основі виконаних контрольних процедур».

Структура зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві – це складне завдання, яке включає ретельне вивчення ринкової ситуації та визначення потенційних покупців, конкурентів і партнерів. [76]

Для ефективного ведення зовнішньоторговельної діяльності компаніям потрібна високопродуктивна структура управління. Ця структура має бути адаптована до динамічних умов міжнародного ринку та забезпечувати координацію всіх процесів — від аналізу та впровадження до моніторингу.

В Україні ці обмеження ще більше посилюються поточними обставинами. Незважаючи на успішний розвиток ІТ (система «Трембіта», портал «Дія», електронний митний документообіг), обмежені фінансові ресурси для комплексної модернізації приватного сектору та необхідність посилення кібербезпеки доступу до даних в умовах воєнного стану продовжують створювати значні проблеми.

Висновки до четвертого розділу

Ефективне використання експортно-імпортного потенціалу забезпечує економічну стабільність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках — фактор, який слід враховувати у стратегічному управлінні діяльністю підприємства.

Експортна стратегія України реалізується шляхом ефективної мобілізації експортно-імпортного потенціалу країни. Багато вчених наголошують на

першочерговій важливості визначення та аналізу основних факторів, що впливають на експортно-імпортний потенціал, зокрема враховуючи динамічний вплив цих факторів.

Запропоновані етапи інноваційної трансформації обліково-аналітичного забезпечення ІД в контексті розвитку ІТ представляють собою комплексний підхід до нього: поєднання технологічної модернізації, розвитку людського капіталу, інституційної ефективності та суспільної довіри. Етапи запропонованих інновацій в обліково-аналітичному забезпеченні ІД в контексті розвитку ІТ забезпечать вищезазначене, але не обмежаться широким підходом, що поєднує технологічну модернізацію, розвиток людського капіталу, інституційну ефективність та суспільну довіру.

Іншими словами, трансформація бухгалтерського обліку під впливом цифрових технологій є невід'ємною частиною сучасного бізнес-середовища. Вона відкриває нові перспективи для управління підприємствами та підвищення їхньої економічної безпеки. З одного боку, цифрові технології значно спрощують функціонування облікової системи, розширюючи водночас її функції та можливості.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Процес продажу товарів є важливим, оскільки кінцевий результат діяльності підприємства залежатиме від їх правильного обліку та оподаткування. Для своєчасного запобігання помилкам в обліку та аудиті процесів закупівлі, зберігання та продажу товарів на торговельних підприємствах виділено відділи внутрішнього аудиту.

Слід звернути увагу на експортно-імпортні торговельні операції, оскільки вони мають свої особливості обліку та специфічні умови аналізу — тому потребують систематичного контролю.

Експортно-імпортні операції є дуже важливими у функціонуванні багатьох підприємств, оскільки вони впливають на їхні фінансові показники, конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість. Тому дуже важливо розробити та обґрунтувати ефективні методологічні принципи обліку та контролю експортно-імпортних операцій для забезпечення прозорості, надійності та законності зовнішньоекономічної діяльності та мінімізації фінансових та операційних ризиків.

Іншими словами, ефективність експортно-імпортних операцій українських фірм є результатом макроекономічного середовища, політики держави у сфері торгівлі, фінансів та інфраструктури, якості інституційного середовища та, що не менш важливо, здатності фірм швидко адаптуватися до змінних умов, впроваджувати інновації та підвищувати свою конкурентоспроможність.

Функцію бухгалтерського обліку часто розглядають як елемент іншої функції управління, наприклад, контролю, і часто як частину більш загального поняття «інформаційного забезпечення», без суттєвого деталізування її власних методів, засобів та інструментів.

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит експортно-імпортних операцій (ЕЕО) являють собою систему заходів, що забезпечують правильне відображення валютних операцій, митних платежів, доходів/витрат відповідно до П(С)БО 15, 21, а також ефективність зовнішньоекономічної діяльності та контроль за дотриманням валютного законодавства. Аудит охоплює законність операцій, валютний контроль та податкові ставки.

Вивчення принципів методів бухгалтерського обліку та контролю експортно-імпортних операцій допомогло сформуванню деяких важливих висновків. Комплексний підхід до обліку та контролю зовнішньоекономічної діяльності є головним фактором успіху компанії на міжнародних ринках. Чітке дотримання правил, глибоке розуміння економічної сутності зовнішньоекономічних операцій та використання правильних методів бухгалтерського обліку відіграють дуже велику роль у формуванні достовірної фінансової звітності.

Цифровізація та використання нових інформаційних технологій у процесах обліку та контролю зовнішньоекономічної діяльності створюють нові можливості для підвищення їх ефективності, прозорості та результативності. Автоматизація допомагає зменшити роль «людського фактору», скоротити час обробки інформації та покращити якість аналітичних даних для прийняття управлінських рішень.

У бухгалтерському обліку цифрові технології покращують відстеження бухгалтерських даних, скорочують витрати на обробку величезних обсягів інформації та створюють умови для підвищення ступеня достовірності опублікованих даних.

Аудит експортно-імпортних операцій є важливим для будь-якої компанії, особливо якщо значна частина її бізнесу поширюється на зовнішні ринки.

Як правило, ефективні методологічні принципи обліку та контролю експортно-імпортних операцій не лише забезпечують виконання вимог законодавства, а й сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств та їх адаптації до динамічних умов світового ринку, а також відіграють певну роль у сталому економічному розвитку.

Розвиток цифрових технологій також розширює спектр активів підприємства та створює нові об'єкти обліку. Якщо дослідження підходів до обліку криптовалют вже проводяться, то дослідження методів обліку інших цифрових та криптоактивів — смарт-контрактів, токенів тощо — є перспективою для подальших досліджень.

З огляду на стрімкий розвиток ринку цифрових активів, завданням зараз є їх стандартизація. Розробка єдиних підходів до обліку криптоактивів допоможе забезпечити прозорість, знизити ризики та покращити процеси управління.

Впровадження інтелектуальних систем обробки даних, хмарних платформ та інструментів бізнес-аналітики дозволить компанії швидко реагувати на зміни, що відбуваються в глобальному ринковому середовищі, прогнозувати поведінку споживачів та підвищувати загальний рівень конкурентоспроможності. Відповідно, для вітчизняних суб'єктів експортно-імпортних операцій на сучасному етапі інтеграції важливим та необхідним є своєчасний аудит цих операцій на предмет оптимізації критеріїв довіри з боку іноземних партнерів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці алгоритмів, які поєднують штучний інтелект з ГІС для ранньої діагностики ринку та своєчасного попередження про ризики в глобальних логістичних ланцюгах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко, Н., Кульганік, О. Роль митних експертиз у зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів підприємництва. // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 57
2. Актуальні проблеми формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління бізнес-процесами суб'єктів господарювання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Електронне видання] / відп. ред. О. В. Побережець ; ред. кол.: О. М. Савастєєва, Л. О. Масіна, Л. Є. Борисова, Є. І. Масленніков та ін. ; ОНУ імені І. І. Мечникова.. – Одеса : Олді+, 2025. – 158 с.
3. Басанець, І. В. Теоретична сутність аудиту зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2021. – № 3. – С. 248-253.
4. Бардаш, С. В., Грабчук, І. Л. Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. // Ефективна економіка. – 2021. – № 9.
5. Болдовська, К. П. Особливості та складові облікового забезпечення міжнародних операцій суб'єктів господарювання. // Економіка та суспільство. – 2022. – № 35.
6. Боровик, Т., Даниленко, В. Транспортна логістика як фактор забезпечення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. // Економічний простір. – 2022. – № 177. – С. 35-39
7. Бортнікова, М. Г., Чиркова Ю. Л. Формування концептуальної моделі управління фінансовими ресурсами підприємства у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. // Економіка. Фінанси. Право. – 2021. – № 10/1. – С. 9-12.
8. Бутенко, Т.А. Інформаційні системи та технології: навчальний посібник / Т.А. Бутенко, В.М. Сирий. Харків: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2020. – 207 с.

9. Воскресенська, Т., Вінярський, В. Формування обліково-аналітичного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств в розрізі її видів. // Економіка та суспільство. – 2024. – № 59.
10. Гаврилюк, І. Зовнішньоекономічна діяльність України з країнами Європейського Союзу. // Економіка та суспільство. – 2024. – Вип. 59.
11. Гатілов, А. Ю. Основні підходи до управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. // Економічний вісник Донбасу. – 2024. – № 3 (77). – С. 149-159.
12. Гобела, В. В. Управління зовнішньоекономічною діяльністю & Управління ЗЕД: навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2021. – 244 с.
13. Гринів, Л. В., Михайлів, Г. В. Особливості ЗЕД підприємств України в умовах глобалізації та воєнного стану. // Наукові інновації та передові технології. – 2023. – №14 (28). – С. 74-84.
14. Гришко, Н. В., Лубенченко О. Е. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та незалежний аудит. // Вісник чернігівського державного технологічного університету. – 2020. – № 2 (66). – С. 377-385
15. Дем'яненко, Т. Формування організаційно-економічного механізму управління розвитком промислового підприємства. // Розробка управління галуззю послуг. – 2024. – С.19-25.
16. Дунська, А. Експортно-імпортна діяльність України. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2024. – № 3.
17. Журавель, О. В., Мамонтенко, Н. С. Система динамічного контролінгу в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. // Бізнес Інформ. – 2020. – № 5. – С. 471-476.
18. Забезпечення розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств : кол. моногр. / авт. кол. : Л. М. Малярець, Т. П. Скляр, А. О. Віжунов, Ю. С. Балюк, В. М. Купріянов, Д. В. Фат'янов, О. О. Гайдук. Харків : Лібуркіна Л. М., 2025. – 226 с.
19. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : підручник / В. О. Новак, Т. Л. Мостенська, М. Г. Луцький та ін. — К. : Кондор, 2021 . – 495 с.

20. Зоріна, О. А. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму зовнішньоекономічної діяльності. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2024. – № 6. – С. 77-84.
21. Кінзерська, Н. В. Складові зовнішньоекономічної діяльності як об'єкти бухгалтерського обліку в умовах невизначеності зовнішнього середовища. // Інвестиції: практика та досвід. – 2020. – №15-16. – С. 100-105.
22. Кіш, Є. Б. Генезис наукової інтерпретації «методологія бухгалтерського обліку». // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2022. – Вип. 43. – С. 60-65.
23. Коваль, Л. В. Формування системи обліку окремих видів діяльності на рівні підприємства. // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2020. – № 4. – С. 175-185.
24. Коваль, Л. В. Облікове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції : тези Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених: Житомирська політехніка, 2020. – С. 186-187.
25. Колесніченко, А. С. Організаційно-інституціональні аспекти обліку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. // Ефективна економіка. – 2020. – № 2.
26. Кондратенко, Н. О., Тернова, І. А., Колесник, Т. М. Теоретико-методичні аспекти управління зовнішньоекономічною діяльністю господарюючих суб'єктів України. // Бізнес Інформ. – 2021. – № 2. – С. 21-26.
27. Кононенко, Л., Бикадорова, Н., Дибенко, Г. Підприємництво у зовнішньоекономічній діяльності: сучасний стан, проблеми та перспективи. // Економіка та суспільство. – 2025. – Вип. 76.
28. Кононов, І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю на основі моделі облікової політики експортно-імпортних операцій. // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2022. – № 302(1). – С. 108-117.

29. Кононов, І.І. Сутність зовнішньоекономічної діяльності як об'єкта облікового моделювання. // Бізнес Інформ. – 2020. – № 5. – С. 79-86.
30. Крачок, Л., Мельник, В., Панчук, М. Роль інформаційно-облікового забезпечення управління діяльністю підприємств в умовах сталого розвитку. // Економіка та суспільство. – 2024. – № 60.
31. Кузь, В. І. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах цифровізації господарських та управлінських процесів. // БІЗНЕС-ІНФОРМ. – 2021. – № 6. – С. 197-204.
32. Кузьминчук, Н. В., Куценко, Т. М., Терованесова, О. Ю. Формування чинників впливу на експортно-імпорتنу діяльність вітчизняних промислових підприємств. // Причорноморські економічні студії. – 2020. – Вип. 50-1. – С. 69-74.
33. Куценко, Т.М., Альошин, С.Ю., Заїка, О.В. Інформаційне забезпечення та облік в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю в умовах цифровізації. // Підприємництво і торгівля. – 2023. – № 39. – С. 96-102.
34. Куцик, В. І., Кузьма, Х. В., Дмитрів, І. О. Основи зовнішньоекономічної діяльності підприємства через призму формування експортного потенціалу країни. // Підприємництво і торгівля. – 2022. – № 34. – С. 5-10
35. Лагутін, С. С. Стан зовнішньоекономічної діяльності в Україні: обліковий аспект. // Підприємництво і торгівля. – 2024. – № 42. – С. 46-54.
36. Макаренко, А.П., Меліхова, Т.О., Чакалова, Н.С. Теорія і методика документування в обліку та аудиті: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за рівнем бакалавра зі спеціальності 071 "Облік і оподаткування" за денною та заочною формою навчання, Запоріжжя: ЗНУ, 2020. – 400 с.
37. Матвеев, М., Лебедченко, В., Гайдай, Г. Регулювання ЗЕД в умовах війни. // Наукові перспективи. – 2022. – № 5 (23). – С. 232-245
38. Меліхова, Т. О., Градобік А. О. Удосконалення документування обліку та аудиту запасів на підприємстві. // Ефективна економіка. – 2020. – № 11.

39. Мирончук, З., Ціцька, Н., Андрушко, Р., Малецька, О. Вплив діджиталізації на трансформації в організації бізнес-процесів та бухгалтерського обліку. // Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія Економіка АПК. – 2023. – № 30. – С. 50-58.

40. Мороз, А. О. Трансформація бухгалтерського обліку під впливом розвитку цифрових технологій. // Український журнал прикладної економіки та техніки. – 2024. – № 2. – С. 413-419.

41. Мотузка, О., Гринчак, Н. Стратегічні орієнтири розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств у середовищі BANI. // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2023. – Том 314. – № 1. – С. 133-138.

42. Назарова, К. О., Малько, Д. Д. Аудит безперервності діяльності підприємств в умовах воєнного стану. // Бізнес Інформ. – 2024. – Т. 11. – № 562. – С. 197-203.

43. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України (в умовах воєнного стану та поствоєнний період): Матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції — Одеса: Національний університет «Одеська політехніка», 2023. – 190 с.

44. Огородник, В. О. Вплив нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на соціально-економічний розвиток. // Науковий вісник Ужгородського Університету. Ужгород, 2023. – Випуск 1(61). – С. 147-153.

45. Олійник, А. В. Організація та методика обліку і аудиту експортно-імпортних операцій в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції: кваліфікаційна робота магістра: спец. 071 - Облік і оподаткування; наук. кер. А. І. Кашперська. Харків: ДБТУ, 2023. – 79 с.

46. Офіційний сайт ТМ Богуславна <https://boguslavna.com.ua>

47. Петришин, Н. Я., Яремчук, Т. С. Ціннісно-цільове управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства: модель та проблеми

застосування. // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – 2022. – № 2 (8). – С. 61-69.

48. Пилипенко, Я. М. Облік і аналіз експортних та імпорتنих операцій : автореферат кваліфікаційної роботи: 071 «Облік і оподаткування» / Я. М. Пилипенко; керівник роботи О. О. Сидоренко; НУ "Чернігівська політехніка", кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту. – Чернігів, 2021. – 12 с.

49. Писаревська, Г. Інформаційне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. // Економіка та суспільство. – 2023. – № 51.

50. Плекан, М. В., Мартинюк, В. П. Особливості обліку та оподаткування експортно-імпорتنих операцій в умовах війни. // Економіка та суспільство. – 2022. – №45.

51. Приймаченко, Д. В., Приймаченко, Д. Д. Правове забезпечення реалізації міжнародних зобов'язань України в сфері зовнішньоекономічної діяльності. // Правова позиція. – 2023. – № 1 (38). – С. 59-65.

52. Пугаченко. О., Фоміна, Т. Інформаційне забезпечення експертних досліджень та податкових перевірок порядку нарахування й сплати податків і зборів. // Економіка та суспільство. – 2023. – № 52.

53. Пуговкіна, Ю., Овчарова, Н.В. Значення інформаційного забезпечення в обліку експортно-імпорتنих операцій на промисловому підприємстві. / Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів V Міжнар. наук.-практ. конф. – Житомир. // Житомирська політехніка, 2025.

54. Пуцентейло, П. Р., Довбуш, А. В. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. // Інноваційна економіка. – 2021. – № 3-4(87). – С. 140-151

55. Пуцентейло, П., Довбуш, А., Бінчаровська, Т., Гомотюк, В. Сучасні технології бізнес-аналітики як інструмент для підвищення бізнес-комунікацій компанії. // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. – 2022. – Випуск 1-2. – С. 29-40

56. Ринок кондитерських виробів в Україні: солодощі на будь-який смак. Аналітика ринків. // Фінансовий консалтинг URL: <https://pro-consulting.ua>
57. Руденко, С. В., Погрібняк, Д. С. Бухгалтерський облік в умовах цифровізації. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2021. – № 1(290). – С. 265-269
58. Сакун, А., Пристемський, О. С. Практичний аспект формування облікової політики як утворюючої компоненти бухгалтерської системи. // Економіка, фінанси, управління: світові проблеми та перспективи розвитку: колективна монографія / А. Сакун та ін. Бостон: Primedia eLaunch, 2024. – С. 52-60.
59. Сидіч, М. Ю. Методологічні засади обліку і контролю експортних та імпорتنих операцій. // Вісник економічної науки України. – 2025. – № 1 (48). – С. 39-41.
60. Сікач, Н. С. Сутність і структура обліково-аналітичного забезпечення системи управління підприємницькою діяльністю. // Регіональна економіка. – 2024. – № 2. – С. 155-165.
61. Скрипник, С., Процевят, О., Воронова, О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. // Економіка та суспільство. – 2022. – Вип. (38).
62. Станіславик, О., Коваленко, О. Проблемні аспекти управління ефективністю експортної діяльності вітчизняних підприємств в умовах військового стану. // Економіка. Фінанси.Право. – 2023. – № 3. – С. 16-21.
63. Сулима, М. Досвід цифрової трансформації управлінського обліку в Україні. // Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. – 2025. – Том 4. – № 18. – С. 459-467.
64. ТМ Богуславна / YouControl — сервіс перевірки контрагентів
65. Топоркова, О. А. Правові аспекти розрахункових операцій суб'єктів ЗЕД в умовах воєнного стану. // Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. – 2022. – С. 590-592

66. Чернишов, В. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємств. // Економіка та суспільство. – 2021. – Вип. 24.

67. Чобіток, В. І., Веркуш, Д. М. Науково-методичне підґрунтя щодо оцінки інтелектуально-стратегічного управління інноваційністю суб'єктів підприємницької діяльності. // Вчені записки : зб. наук. пр. М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана; Київ: КНЕУ, 2025. – Вип. 39. – С. 250-263.

68. Шубін, Д. А. Удосконалення організації експортно-імпортних операцій на підприємстві : кваліфікаційна робота за спеціальністю 051 Економіка / Д. А. Шубін ; наук. кер. П. В. Пузирьова ; рец. Є. Б. Хаустова. – Київ : КНУТД, 2024. – 110 с.

69. Шугалій, А. Стратегічні цілі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України в контексті європейського вектору розвитку. // Журнал «Зелена, синя та цифрова економіка». – 2023. – № 4 (2). – С. 48-61.

70. Юр'єва, П., Микитенко, Т. Зовнішньоекономічна діяльність та особливості її оподаткування: теоретичні аспекти. // Економіка та суспільство. –

~~Враховуючи, що дана робота є науковою, а не навчальною, її не можна використовувати для навчання.~~

71. Яремко, І. Й. Обліково-аналітичне забезпечення як інструментарій управління економічним розвитком підприємства. // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. – 2022. – Вип. 6.

72. Anderson, K. The International Integrated Reporting Council (IIRC). // Greenly - Greenly. – 2024.

73. Benito, G. R. G., Cuervo-Cazurra, A., Mudambi, R., Pedersen, T., Tallman, S. The future of global strategy. // Global Strategy Journal. – 2022. – №12(3). – P. 421-450.

74. Zadorozhnyi, Z. M., Liuba, O., Ometsinska, I., Shesterniak, M. Integrated reporting in the management of foreign economic activities of enterprises. // Financial and credit activity problems of theory and practice, 2023. – Т. 4(51). – С. 91-102.

75. Shevchuk, O., Shevchuk, N., Markhivka, O., Odarchuk. V. Integration trends in the development of e-commerce: accounting and control aspect. // Herald of Economics. – 2025. – № 3. – P. 150-163.

76. Sydich, M. Yu. Methodological Principles of Accounting and Control for Export And Import Operations. // Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy. – 2025. – № 1 (48). – P. 39-41.

77. Marchuk, U., Kurylina, M. The impact of accounting digitization on the competitiveness of Ukrainian business. // Herald of Economics. – 2025. – № 4. – P. 90-104.